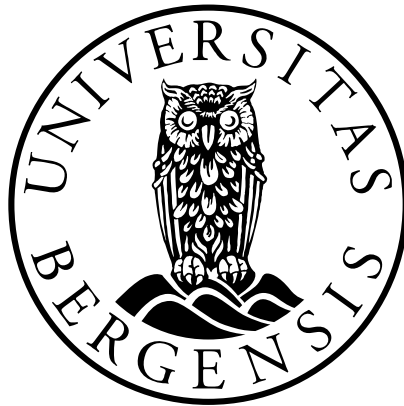

Kontraktsrettslige konsekvenser ved mislighold av aksjonæravtaler

*Med særlig fokus på tvangsfullbyrdelse av
forpliktelser i lys av HR-2023-782-U*

Kandidatnummer: 171

Antall ord: 14 778

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10.05.2024

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	2
1 Innledning	4
1.1 Tema, problemstilling og aktualitet	4
1.2 Presiseringer og avgrensninger	5
1.3 Metode	5
1.4 Videre fremstilling	6
2 Aksjonæravtaler	7
2.1 Rettslige utgangspunkter	7
2.2 Definisjon	7
2.3 Formål	8
2.4 Innhold og omfang	9
2.5 Legitimitet og virkninger	9
2.6 Begrensninger som følge av rammereguleringer	11
2.7 Valget mellom aksjonæravtaler eller vedtekter	12
2.7.1 Overordnet	12
2.7.2 Offentliggjøring	13
2.7.3 Endringer	14
2.7.4 Tolkning	16
2.8 Generelt om mislighold av aksjonæravtaler	17
3 Erstatning ved mislighold	18
3.1 Rettslige utgangspunkter	18
3.2 Hensyn	18
3.3 Vilkår for erstatning	19
3.3.1 Overordnet	19
3.3.2 Culpa som ansvarsgrunnlag	20
3.4 Erstatning som misligholdsbeføyelse for aksjonæravtaler	21
3.5 Konvensjonalbot	23
4 Heving ved mislighold	25
4.1 Rettslige utgangspunkter	25
4.2 Hensyn	25
4.3 Vilkår for heving	26
4.4 Heving av aksjonæravtaler	27

4.4.1	Organisatoriske rettigheter	27
4.4.2	Økonomiske rettigheter	28
4.4.3	Disposisjonsrettigheter	28
4.5	Avtalte klausuler for økt virkning.....	29
5	Tvangsfullbyrdelse ved mislighold	31
5.1	Innledning.....	31
5.1.1	Rettslige utgangspunkter	31
5.1.2	Kjennelsens avgjørelsesform.....	32
5.2	Hjemmelsgrunnlag.....	32
5.2.1	Overordnet.....	32
5.2.2	Tvangsgrunnlag og tvangskraft.....	33
5.2.3	Tvangsl. § 13-14 første ledd.....	34
5.2.4	Saksøktes medvirkning	35
5.3	Kjennelsen HR-2023-782-U.....	36
5.3.1	Rettspraksis	36
5.3.2	Sakens faktum	36
5.3.3	Rettskilder	37
5.3.4	Hvordan kom ankeutvalget til resultatet?.....	38
5.3.5	Oppsummering	40
5.4	Kjennelsen 23-68187ASK-FROS.....	40
5.5	Krav til tvangsgrunnlaget for tvangsfullbyrdelse	41
5.6	Valget mellom fullbyrdelsesalternativene	42
5.7	Kjennelsens overføringsverdi	43
5.7.1	Problemstilling	43
5.7.2	Rettede emisjoner	43
5.7.3	Tvangsfullbyrdelse av en lovstridig aksjonæravtale	46
5.7.4	Tvangsfullbyrdelse av «blanco»-aksjonæravtaler	47
5.8	Sammenfatning.....	48
	Kilderegister.....	49

1 Innledning

1.1 Tema, problemstilling og aktualitet

Pacta sunt servanda – avtaler skal holdes – er et grunnprinsipp innen kontraktsretten, likevel brytes avtaler. Uavhengig av om avtalebruddet skyldes ulik forståelse av avtalen eller den ene partens manglende gjennomføring av egne plikter, er det behov for å kunne tvangsgjennomføre partenes rettigheter etter avtalen – også for aksjonæravtaler. En aksjonæravtale kjennetegnes ved at avtalen er mellom to eller flere som eier aksjer i samme aksjeselskap og regulerer partenes rettigheter og plikter i dette aksjeselskapet. Avtalens regulering av rettigheter og plikter knyttet til aksjeselskapet, gjør ikke automatisk selskapet til part i aksjonæravtalen.¹ Selskapets autonomi reiser flere særegne problemstillinger ved tvangsgjennomføring av misligholdte aksjonæravtaler, nettopp fordi selskapet *ikke* er part i avtalen. Avtaler selskapets aksjonærer at de skal stemme for en kapitalnedsettelse, er ikke selskapet bundet før et selskapsrettslig vedtak er fattet korrekt.

Tvangsgjennomføring av aksjonæravtaler befinner seg i et krysningspunkt mellom avtaleretten, obligasjonsretten og selskapsretten, og uten særskilt lovregulering bygger rettstilstanden i betydelig grad på ulovfestet rett.² Aksjonæravtaler har en sentral rolle i det praktiske rettsliv.³ Likevel er misligholdsbeføyelser ved brudd tilnærmet ulovfestet. Rettstilstanden fremstår usikker og uavklart, og denne usikkerheten forsterkes av at aksjonæravtaler regulerer et underliggende selskapsforhold som medfører at selskaps- og kontraktsrettslige misligholdsbeføyelser sjeldent er særlig treffende ved mislighold av aksjonæravtaler. Brytes en aksjonæravtale må eventuelle misligholdsbeføyelser hjemles i bakgrunnsretten eller avtalte misligholdsklausuler. Avtalefriheten gjør at partene fritt kan regulere konsekvensene ved mislighold av aksjonæravtalen,⁴ likevel avstår mange fra denne muligheten.

Oppgavens problemstilling er hvilke kontraktsrettslige konsekvenser som kan gjøres gjeldende ved mislighold av aksjonæravtaler, med særlig fokus på tvangsfullbyrdelse av forpliktelser i lys av HR-2023-782-U. Høyesteretts kjennelse, HR-2023-782-U, viser at temaet er dagsaktuelt og under utvikling. Kjennelsen er *første gang* Høyesterett vurderer om en aksjonæravtale kan tvangsfullbyrdes på annen måte enn ved anvendelse av tvangsmulkt.

---

¹ Hjort (2005) s. 72.

² Woxholth (2021) s. 120-121.

³ Woxholth (2017) s. 29.

⁴ Andenæs et al. (2016) s. 59.

Avhandlingen vil gjøre rede for, analysere og vurdere hvilke konsekvenser aksjonærene *kan* og *bør* gjøre gjeldende ved mislighold av aksjonæravtaler; herunder kontraktsrettslige misligholdsbeføyelser, avtalte misligholdsklausuler og tvangfullbyrdelse av aksjonæravtaler.

1.2 Presiseringer og avgrensninger

I problemstillingen er uttrykket «kontraktsrettslige konsekvenser» ved mislighold av aksjonæravtaler anvendt fordi det rekkes videre enn uttrykket «kontraktsrettslige misligholdsbeføyelser». «Kontraktsrettslige konsekvenser» skal i denne sammenheng omfatte både kontraktsrettslige misligholdsbeføyelser, mislighold av avtalte misligholdsklausuler og tvangfullbyrdelse av aksjonæravtaler. Fokuset på *kontraktsrettslige* konsekvenser gjør at oppgaven avgrenses mot *selskapsrettslige* misligholdsbeføyelser. Videre avgrenses oppgaven mot omgåelser av aksjonæravtaler, som er en type indirekte mislighold. Omgåelser av aksjonæravtaler faller utenfor hva denne avhandlingen tar sikte på å vurdere.⁵

1.3 Metode

Aksjonæravtaler er i liten grad lovregulerte, som gjør at store deler av oppgaven bygger på ulovfestet rett. Juridisk teori anvendes for å kartlegge rettsstilstanden og for å finne relevant rettspraksis. Jeg har også kontaktet Frostating lagmannsrett for å få tilgang til den etterfølgende upubliserte rettsavgjørelsen tilknyttet kjennelsen HR-2023-782-U. Innholdet i disse to avgjørelsene og begrunnelsen for resultatet, redegjøres det for i kapittel 5 om tvangfullbyrdelse av aksjonæravtaler.

Mengden relevant rettspraksis på området varierer. Det finnes noe relevant høyesterettspraksis for erstatning og heving av aksjonæravtaler. Tvangfullbyrdelse av aksjonæravtaler er derimot bare behandlet én gang i Høyesterett. Underrettspraksis bidrar imidlertid til å belyse hvordan reglene om tvangfullbyrdelse av aksjonæravtaler har blitt praktisert.

Det snevre kildetilfanget har vært en metodisk utfordring under arbeidet med oppgaven. Selv om rettsstilstanden på de fleste punkter er klarlagt gjennom rettspraksis og teori, foreligger det fremdeles spørsmål, særlig tilknyttet tvangfullbyrdelse, som ikke er endelig avklart.

Gjennom rettspraksis og teori er ofte reelle hensyn gitt en fremtredende plass i vurderingen av hva som er effektive og praktikable regler. Dette vil særlig komme til syne under kapittel 5 om tvangfullbyrdelse.

---

⁵ Se Skar (2019) s. 269-306 om omgåelser i aksjeselskapsretten.

1.4 Videre fremstilling

Masteroppgaven inneholder 5 kapitler. I kapittel 2 vil det redegjøres for aksjonæravtaler generelt, for å gi en oversikt over hva aksjonæravtaler er og hva som typisk reguleres i aksjonæravtaler. Deretter vil kapitlene 3 og 4 ta for seg henholdsvis misligholdsbeføyelsene erstatning og heving i tilknytning til aksjonæravtaler, og beslektede avtalte misligholdsklausuler vil her trekkes frem. Avslutningsvis vil kapittel 5 ta for seg tvangfullbyrdelse av aksjonæravtaler. Kapitlet redegjør innledningsvis for hva tvangfullbyrdelse er, før fokuset rettes mot vilkårene for tvangfullbyrdelse, kjennelsen HR-2023-782-U og om kjennelsen kan ha overføringsverdi til andre reguleringer i aksjonæravtaler enn stemmeforpliktelser.

2 Aksjonæravtaler

2.1 Rettslige utgangspunkter

Aksjeloven av 1997 (asl.) har ingen legaldefinisjon av begrepet «aksjonæravtale», men ordlyden indikerer at det er en avtale som inngås mellom aksjonærer, i deres rolle som aksjonærer. Begrepet brukes som en fellesbetegnelse for avtaler som gir opphav til lignende typer problemstillinger, men har ingen selvstendig rettslig betydning.⁶ Kjernen i begrepet er at avtalen gjelder mellom flere aksjonærer, eller mellom en aksjonær og tredjemann, og regulerer utøvelsen av aksjonærrettigheter i selskapet.⁷ Formelt sett regulerer aksjonæravtaler ofte hvordan aksjonærene skal stemme på generalforsamlingen, eller hvordan de skal utøve sine øvrige aksjonærrettigheter.⁸ Vi skal imidlertid se at ikke enhver regulering av rettigheter tilknyttet aksjer vil utgjøre en aksjonæravtale. Det er ikke uvanlig at selskapet gjøres til part i avtalen,⁹ men det er uenighet knyttet til de rettslige konsekvensene av at selskapet signerer, eller tiltrer, avtalen. I praksis kan aksjonæravtaler få stor betydning for selskapets drift.

Et sentralt hensyn bak aksjeloven er å beskytte de som kan påvirkes av aksjonærenes og selskapets disposisjoner.¹⁰ Aksjelovgivningen er derav preseptorisk når det gjelder rettigheter til beskyttelse for selskapets minoritetsaksjonærer, dets ansatte og kreditorer.¹¹ Lovgiver har imidlertid ikke ønsket å binde selskapet eller aksjonærene unødig, og en rekke bestemmelser kan derfor fravikes i selskapets vedtekter eller ved avtale med samtykke fra de berørte aksjonærene.¹² Fordi store deler av lovgivningen kan fravikes, kan aksjonærene i stor grad regulere sine rettigheter og plikter gjennom aksjonæravtaler og vedtekter.

2.2 Definisjon

Jannik Woxholth har overordnet, og noe upresist, definert en aksjonæravtale som «en avtale hvor én eller flere aksjonærer i et aksje- eller allmennaksjeselskap forplikter seg til å utøve sine rettigheter i selskapet på en bestemt måte».¹³ Definisjonen sier noe om hvem som kan være parter og oppstiller krav til hva avtalen regulerer. I prinsippet er det ingen grense for *hvem* som kan være part, men avtaleformen forutsetter at minimum én av avtalepartene er

---

⁶ Woxholth (2017) s. 26.

⁷ Hjort (2005) s. 65.

⁸ Bråthen (2022) s. 98.

⁹ Woxholth (2017) s. 27.

¹⁰ Aarbakke og Fjørtoft (2019) s. 438.

¹¹ Hjort (2005) s. 66.

¹² Aarbakke og Fjørtoft (2019) s. 438.

¹³ Woxholth (2017) s. 25.

eller blir aksjonær i det aktuelle selskapet.¹⁴ Enhver som ikke tilslutter seg aksjonæravtalen vil regnes som tredjemenn i relasjon avtalen; dette kan være selskapet, aksjonærer, selskapsorganene eller andre fysiske og juridiske personer.¹⁵

En aksjonæravtale tar sikte på å regulere partenes *utøvelse av rettigheter* tilknyttet selskapet.¹⁶ Avtaleformen er likevel ikke begrenset til rettigheter, men kan også pålegge aksjonærene plikter.¹⁷ Definisjonen avgrenser mot avtaler som tar sikte på å disponere over aksjen som et tingsrettslig formuesgode, slik som avtaler om avhendelse eller pantsettelse. Pantsetter en aksjonær aksjene sine til en bank, mot lån til et privatkjøp, kan banken sette som vilkår for avtalen at aksjene ikke kan selges, eller at aksjene skal selges etter ordre fra banken under gitte omstendigheter. En slik avtale vil omhandle aksjen som et tingsrettslig formuesgode, og utgjør en lån-/pantavtale, ikke en aksjonæravtale. Regulerer derimot aksjonærene at aksjene i selskapet bare skal kunne omsettes på gitte vilkår, vil avtalen regulere aksjonærenes mulighet til å utøve sine aksjonærrettigheter tilknyttet selskapet, ikke tilknyttet banken, og avtalen er ansett for å være en aksjonæravtale.¹⁸

2.3 Formål

Sentrale formål med aksjonæravtaler er å fastsette retningslinjer for hvilke beslutninger som skal fattes på en særskilt måte, hvilke aksjonærrettigheter som skal ha særskilt vern eller hvordan selskapet skal styres. I forholdet mellom aksjonærene har aksjeloven hovedsakelig saksbehandlings- og kompetanseregler, med unntak for enkelte minoritetsvernsbestemmelser. Aksjeloven har derimot ikke regler om innholdet i avtalene. Klare retningslinjer i aksjonæravtaler bidrar til å forebygge konflikter, sikre effektiv drift og sikre større forutberegnelighet for aksjonærene. Aksjonæravtaler brukes også til å utfylle eller fravike lovgivningen, eller utfylle selskapsvedtektene, noe som utdypes nedenfor.¹⁹

Et annet sentralt formål for aksjonæravtaler, er å sikre maktkonsentrasjon eller maktspredning i selskapet.²⁰ Er målet maktkonsentrasjon inngås typisk avtalen mellom deler av aksjonærene, og sikrer gruppen økt innflytelse på generalforsamlingen.²¹ Skal avtalen forhindre at enkeltaksjonærer får for stor innflytelse, inngås aksjonæravtalen typisk mellom flere, eller

---

¹⁴ Woxholth (2017) s. 26.

¹⁵ Woxholth (2021) s. 116.

¹⁶ Woxholth (2017) s. 26.

¹⁷ Hjort (2005) s. 73.

¹⁸ Woxholth (2017) s. 26.

¹⁹ Se pkt. 2.7, *Valget mellom aksjonæravtaler eller vedtekter*.

²⁰ Giertsen (2002) s. 533.

²¹ Hjort (2005) s. 67.

samtlige, aksjonærer og fastsetter stemmebegrensninger eller omsetningsbegrensninger som regulerer hvem aksjene kan selges til. Aksjonærene kan også nedfelle stemmerettsbegrensninger i vedtektene, jf. asl. § 5-3 første ledd, men slike vedtektsbestemmelser krever kvalifisert flertall på enten stiftelsesmøtet eller generalforsamlingen.

2.4 Innhold og omfang

Aksjonæravtalenes innhold og omfang kan variere fra enkle avtaler om styreverv til avanserte avtaler om selskapets stiftelse og finansiering, drift, utbetaling av utbytte eller oppløsning av selskapet mv.²² Aksjonærrettighetene kategoriseres gjerne som organisatoriske rettigheter, økonomiske rettigheter eller disposisjonsrettigheter, hvorav alle kan reguleres gjennom aksjonæravtaler.²³ De organisatoriske rettighetene omfatter blant annet aksjonærenes rett til å stemme på generalforsamlingen, men vil også omfatte retten til å anlegge ugyldighetssøksmål og retten til å delta på generalforsamlingen. Økonomiske rettigheter knytter seg til aksjonærens økonomiske avkastning på aksjen, rett til utbetaling av utbytte, utbetaling ved kapitalnedsettelse, utbetaling ved innløsning og utbetaling ved oppløsning av selskapet. Disposisjonsrettigheter knytter seg på sin side til aksjonærens rett til å disponere over egne aksjer, gjerne i form av salg, pantsettelse eller utlån. Grunnet den innholdsmessige variasjonen i aksjonæravtaler, kan et vidt omfang avtaler regnes som aksjonæravtaler.

2.5 Legitimitet og virkninger

Aksjonæravtaler får legitimitet i kraft av den alminnelige avtalefrihet,²⁴ og avtalen binder partene ut fra grunnprinsippet om at avtaler skal holdes.²⁵ Tredjemenn blir normalt sett hverken forpliktet eller berettiget uten å selv være part i avtalen.²⁶ Utgangspunktet er derfor at aksjonæravtaler ikke binder selskapet direkte. At selskapet ikke bindes uten å selv ta del i avtalen, uttrykkes som hovedregelen om at aksjonæravtaler ikke har *selskapsrettslig virkning*.²⁷

Skal innholdet i en aksjonæravtale få direkte virkning for selskapet, må et kompetent selskapsorgan fatte et gyldig vedtak i tråd med avtalen.²⁸ Et aksjeselskap er et selvstendig

---

²² Andenæs et al. (2016) s. 57.

²³ Ibid. s. 125-126

²⁴ Hjort (2005) s. 66.

²⁵ NL. 1687 art. 5-1-1.

²⁶ Se Woxholth (2021) s. 116; Bråthen (2022) s. 99; LG-2014-173686.

²⁷ Hjort (2005) s. 72.

²⁸ Ibid. s. 66.

rettssubjekt, og det er selskapsorganene som etter loven er gitt kompetanse til å binde selskapet. Selv uten direkte selskapsrettslige virkninger kan aksjonæravtaler få store *indirekte* virkninger for både selskapet, øvrige aksjonærer og andre tredjemenn.

Generalforsamlingen er aksjeselskapets øverste myndighet og kan i den egenskap blant annet instruere styret, jf. asl. § 5-1. Aksjonærene utgjør eierne av selskapet og har alltid rett til å delta på generalforsamlingen, jf. § 5-2. På generalforsamlingen gir hver aksje én stemme, med mindre annet følger av lov eller vedtektene, jf. § 5-3. Forvaltningen av selskapet er imidlertid overlatt til styret, og i praksis er det styret og daglig leder som står for driften av selskapet, jf. §§ 6-12 og 6-14. Generalforsamlingen kan ikke gjennom instruks til styret i realiteten overta den daglige ledelsen av selskapet, men gjennom å velge og avsette styremedlemmer har generalforsamlingen likevel stor innflytelse over styret.²⁹ Vedtak i generalforsamlingen fattes vanligvis med simpelt flertall, med mindre saken er av større viktighet og krever kvalifisert flertall eller enstemmighet, se. § 5-17 flg.

Ettersom aksjonæravtaler ikke har selskapsrettslige virkninger, utformes de ofte slik at aksjonærene forpliktes til å opptre, stemme og handle på en slik måte at avtalen gjennomføres selskapsrettslig.³⁰ Eksempelvis bør avtaler som regulerer drift, forvaltning, valg av styremedlemmer og så videre, formuleres som en plikt til å stemme i samsvar med avtalens innhold på generalforsamlingen.³¹ Dette gjelder typisk avtaler som regulerer aksjonærenes organisatoriske rettigheter. Ved å formulere avtalen på denne måten tas det høyde for at avtalen ikke binder selskapet direkte, samtidig som partene forpliktes avtalerettslig.

Overstiger aksjonærene som har tilsluttet seg avtalen bestemte terskelnivå på generalforsamlingen, kan avtalen i betydelig grad påvirke driften av selskapet, jf. asl. § 5-17 flg. Terskelnivåene kan være negativt flertall, alminnelig flertall eller kvalifisert flertall.

Hvor styret har den avgjørende myndighet til å gjennomføre innholdet i aksjonæravtalen, bør avtalen utformes noe annerledes. Grunnet generalforsamlingens instruksjonsrett overfor styret, kan aksjonærene instruere styret til å fatte eller avstå bestemte vedtak.³²

Aksjonæravtalen bør derfor utformes slik at den forplikter aksjonærene til å instruere styret til å opptre i tråd med avtalen. Innretter ikke styremedlemmene seg etter generalforsamlingens instruks, bør avtalen inneholde en plikt for aksjonærene til å bytte ut de aktuelle

---

²⁹ Asl. §§ 6-3 og 6-7 (2).

³⁰ Andenæs et al (2016) s. 57.

³¹ Hjort (2005) s. 72.

³² Asl. § 5-1 første ledd.

styremedlemmene som ikke innretter seg – unntatt de styremedlemmene som er valgt av selskapets ansatte.³³ På denne måten vil aksjonæravtaler også kunne få betydning for vedtak som fattes av selskapets styre. Når aksjonæravtalen pålegger aksjonærene en slik plikt til å instruere styremedlemmer utpekt av dem, kan avtalen også inneholde misligholdsklausuler mot aksjonærene som ikke lykkes med sin instruksjon.³⁴

2.6 Begrensninger som følge av rammereguleringer

Det oppstilles ikke noen formkrav til aksjonæravtaler, og de kan derfor inngås både muntlig og skriftlig,³⁵ men i likhet med andre avtaler må også aksjonæravtaler være gyldig inngått for at de skal binde partene.³⁶ Ugyldighetsbestemmelser vil derfor kunne gjøres gjeldende ut fra vanlige avtalerettslige prinsipper, deriblant avtaleloven av 1918 (avtl.) §§ 28 flg.

Aksjonæravtaler inngås imidlertid stort sett skriftlig, og det er i deler av teorien hevdet at det gjelder en presumpsjon for at aksjonæravtaler først er gyldig inngått når det foreligger en skriftlig signert avtale.³⁷ En skriftlig avtale sikrer også en klar og presis fremstilling av innholdet og gir håndfaste bevis for avtalens eksistens og innhold.

Utgangspunktet i norsk rett er at avtaler som ikke strider mot lov eller ærbarhet skal holdes.³⁸ Dette utgangspunktet skal imidlertid ikke tolkes antitetisk og det gjelder ikke et generelt prinsipp om at enhver avtaler som strider mot lov er ugyldig.³⁹ I dommen HR-2022-1120-A uttalte Høyesterett at det er «sikker rett at det ikkje er ein automatikk her. Den rettslege konsekvensen av at ei avtale er i strid med ei ufråvikeleg lovføresegn, krev ei tolking av den aktuelle føresegna».⁴⁰ Ugyldighet beror dermed på en konkret vurdering av lovovertrædelsen, og det kan bli et spørsmål om *hele avtalen* skal bortfalle eller bare den lovstridige klausulen. Aksjelovgivningen står imidlertid i en særstilling på dette området, fordi det skilles mellom avtalerettslig og selskapsrettslig binding. Skillet gjør at man kan komme i en situasjon der aksjonæren er avtalerettslig forpliktet til noe som er selskapsrettslig ulovlig. I teorien har Geir Woxholth tatt til orde for at dersom en aksjonæravtale strider mot preseptorisk lovgivning, vil avtalen være ugyldig etter prinsippet i NL-5-1-2.⁴¹ En aksjonær vil i så fall ikke kunne

---

³³ Jf. Asl. §§ 6-3 og 6-7 annet ledd.

³⁴ Se pkt. 3.5, *Konvensjonalbot*.

³⁵ Woxholth (2017) s. 130.

³⁶ NL. 1687 art. 5-1-2.

³⁷ Woxholth (2017) s. 130, med videre henvisninger til Roos (1969) s. 262, Kansmark og Roos (1994) s. 32 og Bråthen (1996) s. 498.

³⁸ NL 1687 art. 5-1-2.

³⁹ Cordero-Moss (2021) s. 143; Rt. 1993 s. 312, s. 314.

⁴⁰ HR-2022-1120-A, avsnitt 37.

⁴¹ Woxholth (2021) s. 118.

forpliktes til å stemme for et lovstridig vedtak, slik som et ulovlig stort utbytte. Et eksempel hvor dette kommer på spissen er dersom aksjonærene A og B i 2023 inngår en aksjonæravtale med plikt til å stemme frem Marte, Peder, Lars, Hans og Ole til selskapets styre. Før avstemningen blir avholdt, trer imidlertid asl. § 6-11a i kraft, som fastslår at maksimalt tre av fem styremedlemmer kan være av samme kjønn. I en slik situasjon vil i utgangspunktet aksjonærene kunne være avtalerettslig forpliktet til noe som er selskapsrettslig ulovlig. Oppgaven går nærmere inn på denne problemstillingen under punkt 5.7.3.

Lovgivningen setter begrensninger for generalforsamlingens instruksjonsmyndighet overfor styret, noe som også påvirker hvordan aksjonæravtaler utformes. En forutsetning for generalforsamlingens instruksjonsmyndighet er at aksjonærene som har tilsluttet seg avtalen, sammen med øvrige aksjonærer, har tilstrekkelig flertall til å fatte et vedtak om instruksjon av styret, jf. asl. § 5-17 flg. I tillegg til begrensninger som følger av flertallskrav, kan selskapets vedtekter og lov begrense generalforsamlingens instruksjonsmyndighet. Styret og daglig leder er aldri forpliktet til å etterkomme beslutninger fra generalforsamlingen eller andre selskapsorganer som strider mot selskapsvedtekter eller lovgivning.⁴² Selv om beslutningen er selskapsrettslig gyldig, kan beslutningen være rettsstridig å etterfølge for styret.⁴³

Styremedlemmene kan i alvorlige tilfeller ilegges straff og/eller erstatningsansvar for vedtak de har støttet, eller for handleplikter de ikke har overholdt.⁴⁴ Utover dette kan også formfeil ved både styre- og generalforsamlingsvedtak medføre at vedtak blir selskapsrettslig ugyldig dersom kausalitetskravet er oppfylt – altså at feilen kan ha hatt betydning for vedtaket.⁴⁵

2.7 Valget mellom aksjonæravtaler eller vedtekter

2.7.1 Overordnet

Vedtektene kjennetegnes gjerne som selskapets «grunnlov» og binder både nåværende aksjonærer, fremtidige aksjonærer og selskapets organer.⁴⁶ For aksjeselskaper er det et absolutt krav at det fastsettes minimumsvedtekter i tråd med asl. § 2-2. Dette må gjøres allerede i selskapets stiftelsesgrunnlag, og selskapet kan ikke stiftes uten minimumsvedtektene.⁴⁷

---

⁴² Andenæs et al. (2016) s. 346; asl. § 6-28 annet ledd.

⁴³ Andenæs et al. (2016) s. 346.

⁴⁴ Strl. § 407; asl. §§ 6-28 og 17-1.

⁴⁵ Asl. § 5-22; Rt. 2003 s. 1501.

⁴⁶ Woxholth (2021) s. 108.

⁴⁷ Asl. § 2-1, jf. § 2-9; fregl. §§ 5-1 og 5-2.

Valget mellom å innta noe i vedtektene eller i en aksjonæravtale, kan få både rettslige og praktiske konsekvenser. Avgjørelsen bør blant annet fattes ut fra hva aksjonærene ønsker å oppnå med reguleringen. I praksis benyttes gjerne en kombinasjon av aksjonæravtaler og vedtektsreguleringer.⁴⁸ Vedtektene danner gjerne en ramme for selskapets styring og drift, i tillegg til at selskapsformålet skal fremgå av vedtektene.⁴⁹ Vedtektene kan blant annet regulere at selskapet skal ha ulike aksjeklasser, hvem som har rett til å representere selskapet utad eller det kan fastsettes særreguleringer til selskapets organisasjonsstruktur.⁵⁰ Aksjeloven regulerer til en viss grad hva som *kan og skal* vedtektsreguleres. Aksjonærene kan et stykke på vei innta vedtektsbestemmelser som fraviker lovens løsning – unntatt rettigheter til beskyttelse for minoritetsaksjonærer, kreditorer og ansatte.⁵¹ Til sammenligning regulerer aksjonæravtaler typisk forholdet mellom aksjonærene, forholdet mellom aksjonærene og tredjemenn eller forholdet mellom aksjonærene og selskapet. Videre er aksjonæravtaler i liten grad lovregulert.⁵²

Hovedforskjellen på å regulere rettigheter og forpliktelser i vedtektene kontra aksjonæravtaler, er at vedtektsregulering medfører selskapsrettslige virkninger.⁵³ Ved motstrid vil derfor vedtektene gå foran alminnelige flertallsbeslutninger fra generalforsamlingen [og styret].⁵⁴ Aksjonæravtaler vil derimot måtte vike for motstridende selskapsbeslutninger.⁵⁵ Dette gjelder også når selskapet er tilsluttet aksjonæravtalen.⁵⁶ Selskapsrettslige virkninger er ofte et tungtveiende moment for å regulere rettigheter eller plikter i vedtekter kontra aksjonæravtaler.

2.7.2 Offentliggjøring

Vedtektene skal registreres i foretaksregisteret, jf. foretaksregisterloven av 1985 (fregl.) § 3-1 første ledd nr. 2. Det innebærer at vedtektene blir offentlig tilgjengelige, og hvem som helst kan få innsyn i dem. Registreringen har etter fregl. § 10-1 legitimasjonsvirkninger, slik at innholdet i registreringen anses for å ha kommet til tredjepersons kunnskap. Tredjemenn vil ikke høres med at de var ukjent vedtektenes innhold – når vedtekten er registrert. På grunn av

---

⁴⁸ Ravlo-Losvik (2008) s. 92.

⁴⁹ Bråthen (2022) s. 95.

⁵⁰ Asl. §§ 4-1 første ledd, 6-31 første ledd og 6-35 tredje ledd.

⁵¹ Se pkt. 2.1, *Rettslige utgangspunkter*.

⁵² Se likevel asl. §§ 1-3 annet ledd og 4-15 flg.

⁵³ Gjein (2020) s. 156.

⁵⁴ Andenæs et al. (2016) s. 72; asl. § 6-28 annet ledd.

⁵⁵ Hjort (2005) s. 72.

⁵⁶ Woxholth (2021) s. 117.

åpenheten rundt vedtektene, samt at både aksjonærer, selskapet og tredjemenn må innrette seg etter disse, kan det virke konfliktforebyggende å vedtektsfeste forhold som er sentrale for selskapet eller aksjonærene.⁵⁷ Er det eksempelvis viktig for aksjonærene å beholde en eiendom i selskapet, kan de *vedtektsfeste* at selskapet skal eie eiendom X. Skulle styret likevel vedta å selge eiendommen, vil vedtaket være ugyldig som vedtektsstridig. Har styret også inngått en avtale med tredjemann, kan likevel selskapet normalt se seg ubundet av avtalen på grunn av de registrerte vedtektsbegrensningene. Tredjemann burde følgelig forstått at styret gikk ut over sin myndighet.⁵⁸ Offentliggjøringen innebærer også at aksjonærene må tenke nøye gjennom hva som vedtektsfestes (og dermed registreres), slik at ikke konkurrenter får innsyn i strategier, reguleringer eller forretnings samarbeid som det ville vært hensiktsmessig å hemmeligholde.

Foretaksregisterloven § 3-1 må forstås uttømmende, slik at det ikke stilles krav til registrering av aksjonæravtaler, og de offentliggjøres heller ikke.⁵⁹ Til gjengjeld får ikke aksjonæravtaler virkninger overfor tredjemenn. Fastsetter for eksempel aksjonærene i en *aksjonæravtale* at eiendom X ikke skal selges, vil hverken selskapet eller tredjemenn bli bundet av avtalens salgsforbud. Aksjonæravtaler kan likevel ha gode grunner for seg. Særlig kan ønsket om å holde avtalen konfidensiell ha stor vekt, slik at ikke markedet eller tredjemenn kan utnytte informasjonen på selskapets bekostning.⁶⁰ Eksempelvis kan aksjonærene trygt inngå en avtale tilknyttet fremtidig utbyttepolitikk som de ikke ønsker kjent for omverdenen, eller en avtale om fremtidige investeringspolitikk for selskapet. Da kan det være et avgjørende insentiv at avtalen ikke registreres i foretaksregisteret, kontra vedtekter som er registreringspliktige.⁶¹

2.7.3 Endringer

Skal *vedtektene* endres må det avholdes en generalforsamling, med de praktiske konsekvenser det innebærer.⁶² Deriblant kreves det innkalling til generalforsamlingen med agenda for møtet, protokollføring og registrering av de oppdaterte vedtektene i foretaksregisteret.⁶³ Er vedtektsendringene ulovlige, plikter foretaksregisteret å nekte registreringen, jf. fregl. § 5-1, jf. § 5-2. Vedtar derimot generalforsamlingen endringer innenfor lovens rammer, vil endringene få selskapsrettslige virkninger fra vedtakelsen – selv om registreringen uteblir.

---

⁵⁷ Hjort (2005) s. 68.

⁵⁸ Asl. § 6-33 og fregl. § 10-1.

⁵⁹ Gjein (2020) s. 156.

⁶⁰ Ravlo-Losvik (2008) s. 94.

⁶¹ Fregl. § 3-1 første ledd, nr. 2.

⁶² Hjort (2005) s. 68.

⁶³ Asl. kap. 5; fregl. § 3-1 a første ledd, nr. 2.

Registrering er ikke et vilkår for at endringene skal binde selskapet og aksjonærene, samt tredjemenn som hadde eller burde hatt kjennskap til endringene. Strider en vedtektsbestemmelse mot preseptorisk lovgivning, vil den derimot være ugyldig og dermed uforpliktende.⁶⁴

Videre krever vedtektsendringer kvalifisert flertall på generalforsamlingen, med mindre vedtektene oppstiller strengere krav.⁶⁵ Kvalifisert flertall innebærer støtte fra 2/3 av både stemmene og aksjekapitalen som er representert på generalforsamlingen, jf. asl. § 5-18 første ledd. Kravet om støtte fra «aksjekapitalen» får selvstendig betydning hvor det foreligger stemmerettsbegrensninger for én eller flere aksjegrupper i selskapet.⁶⁶ Samtlige aksjer gis stemmerett ved spørsmål om vedtektsendring, inkludert de som normalt er unntatt stemmerett helt eller delvis. Sammenlignet med vanlige flertallsvedtak på generalforsamlingen, beslutninger fra styret og beslutninger fra selskapets administrasjon, er vedtektene vanskeligere å endre.⁶⁷

For å endre eller avslutte *aksjonæravtaler* kreves det enighet mellom partene, med mindre avtalen inneholder mekanismer som gjør at den kan endres eller opphøre gjennom flertallsbeslutninger.⁶⁸ Vedtektsendringer kan derimot normalt tvinges gjennom, mot inntil 1/3 av aksjonærenes vilje, jf. asl. § 5-18.⁶⁹ Skal aksjonærene sikre at bestemte forretningsstrategier eller målsetninger for selskapet forblir i vedtektene, kan det være gunstig å innta disse i aksjonæravtaler, som ikke kan endres ved uenighet.⁷⁰ Binder avtalen mer enn 1/3 av aksjonærene eller aksjekapitalen, vil ingen kunne tvinge gjennom endringer i vedtektene uten at aksjonæravtalen brytes. Særlig for en minoritet vil dette være gunstig. Aksjonæravtaler kan etter dette benyttes til å forhindre vedtektsendringer, eller for å oppnå bestemte terskelnivå for stemmene på generalforsamlingen. Særlig hvor aksjonærene oppnår alminnelig flertall, kan aksjonæravtalen få stor praktisk betydning for selskapets videre drift.⁷¹ Fordi det ikke oppstilles formkrav til aksjonæravtaler,⁷² kan aksjonærene enkelt fjerne eller tilføye punkter i avtalen, uten kravene som oppstilles for vedtektsendring. Det anses derfor

---

⁶⁴ Woxholth (2021) s. 110.

⁶⁵ Asl. § 5-18 første og tredje ledd.

⁶⁶ Woxholth (2021) s. 108-109.

⁶⁷ Bråthen (2022) s. 95.

⁶⁸ Hjort (2005) s. 68.

⁶⁹ Se likevel asl. § 5-18 tredje ledd.

⁷⁰ Hjort (2005) s. 67.

⁷¹ Bråthen (2022) s. 99.

⁷² Woxholth (2017) s. 130.

gjærne enklere og raskere å endre aksjonæravtaler enn vedtekter. Samtidig befinner vedtektene seg tettere på selskapslovgivningen enn aksjonæravtaler gjør, og loven begrenser i større grad hva som kan vedtektsfestes, enn hva som kan avtalesfestes.⁷³ Blant annet kan det ikke vedtektsfestes at et styremedlem skal gjenvelges, eller at utbytte ikke skal besluttes – dette kan imidlertid fritt inntas i en aksjonæravtale.⁷⁴ Ettersom aksjonæravtaler ikke underlegges like mange begrensninger som vedtektene, kan aksjonæravtaler effektivt nyttes til å utfylle og supplere vedtektene. Valget mellom aksjonæravtale eller vedtekter beror etter dette på om aksjonærene vil prioritere den fleksibiliteten aksjonæravtalen gir, eller om de vil oppnå selskapsrettslige virkninger, legitimasjonsvirkninger og det selskapsrettslige vernet vedtektene gir. Ved å velge aksjonæravtaler, velger aksjonærene å innrette seg etter de kontraktsrettslige virkningene ved mislighold, samtidig som de velger bort det selskapsrettslige vernet vedtektene gir. Dette er noe aksjonærene bør ha et bevisst forhold til.

2.7.4 Tolkning

Ettersom *vedtektene* har betydning både for aksjonærene som vedtok dem, fremtidige aksjonærer og andre interessenter, er utgangspunktet at de skal tolkes mest mulig objektivt, med særlig vekt på ordlyden.⁷⁵ I dommen Rt. 1994 s. 471 presiserer Høyesterett at «[s]ubjektive tolkningsmomenter kommer mer i bakgrunnen enn ved vanlig avtaletolkning, men forarbeidene til vedtektene vil likevel kunne ha betydning, særlig hvis ordlyden er uklar».⁷⁶ Det samme utgangspunktet ble også lagt til grunn i Rt. 1998 s. 1584 hvor resultatet ble begrunnet med at tredjemenn skal kunne forholde seg til vedtektene og at vedtektene typisk er varige, mens selskapsdeltakerne kan endres over tid. Det vil da gi lite forutberegnelighet å vekte hva aksjonærene mente da vedtektene ble skrevet.

Aksjonæravtaler inngås gjerne mellom profesjonelle parter, hvor hensynet til forutberegnelighet veker tungt.⁷⁷ Profesjonaliteten tilsier at partene kan ivareta egne interesser, og tilsier at også denne tolkningen bør gjøres mest mulig objektiv. I Rt. 1994 s. 581 tok Høyesterett stilling til om en aksjonæravtale mellom to profesjonelle aksjonærer kunne tolkes utvidende. Retten uttalte at «Det ville etter mitt syn åpne for tvil og uklarhet om man

---

⁷³ Hjort (2005) s. 67.

⁷⁴ I.c.

⁷⁵ Rt. 1994 s. 471, s. 473.

⁷⁶ Ibid. s. 474.

⁷⁷ Woxholth (2017) s. 221-222.

ved tolkingen av slike avtaler skulle fravike ordlyden ut fra mer eller mindre klare antagelser om formålet». ⁷⁸ Retten kom enstemmig til at aksjonæravtalen skulle tolkes på ordet.

2.8 Generelt om mislighold av aksjonæravtaler

Sanksjoner ved mislighold av aksjonæravtaler kan avtales konkret eller følge av bakgrunnsretten. Fordi aksjonæravtaler befinner seg mellom avtaleretten, kontraktsretten og selskapsretten, er de kontraktsrettslige misligholdsbeføyelsene gjerne lite effektive i selskapsforhold, både når det gjelder håndhevelse av avtalen, men også for å løse tvister. Som vi skal se, vil misligholdsbeføyelsene erstatning og heving i liten grad løse tvister, ettersom det underliggende selskapsforholdet og samarbeidet vil bestå. Samtidig vil beføyelsene også ofte ha begrenset effekt som preventive sanksjoner. Dette gjør at avtalte misligholdsklausuler i mange tilfeller er mer effektive. ⁷⁹

Velger aksjonærene å kontraktsregulere forhold fremfor å regulere forholdene i vedtektene, tar de en risiko ved at selskapet og tredjemenn ikke bindes av innholdet. Et interessant spørsmål er om aksjonærer som velger å regulere forhold i aksjonæravtaler, fremfor i vedtektene, fortjener beskyttelse fra bakgrunnsretten. Dette settes særlig på spissen når profesjonelle parter velger å ikke regulere konsekvensene ved mislighold av avtalen. I fortsettelsen vil oppgaven først fokusere på misligholdsbeføyelsene erstatning og heving, sammen med noen avtalte misligholdsklausuler som kan minne om de nevnte misligholdsbeføyelsene. Deretter rettes fokuset mot tvangsfullbyrdelse som reaksjon ved mislighold av aksjonæravtaler. ⁸⁰

---

⁷⁸ Rt. 1994. s. 581, s. 587.

⁷⁹ Se kapitlene 3 og 4.

⁸⁰ Se kapittel 5.

3 Erstatning ved mislighold

3.1 Rettslige utgangspunkter

I likhet med mislighold av avtaler for øvrig er det mulig å kreve erstatning ved mislighold av aksjonæravtaler.⁸¹ Både fysiske og juridiske personer kan gis rett eller pålegges plikt til å betale erstatning. Utgangspunktet i norsk rett er imidlertid at kun skadelidtes økonomiske skade kan kreves erstattet.⁸² Uttrykket «økonomisk skade» må i denne sammenheng forstås vidt, og omhandler reduksjon i skadelidtes formuesstilling. Hagstrøm & Stenvik har i teorien tatt til orde for at både skadelidtes nåværende eiendeler og verdier omfattes, samt verdien av fremtidige inntekter.⁸³ Innen selskapsretten kan imidlertid utregningsmetoden ofte være usikker, særlig hvor valget står mellom aksjenes markedspris og selskapets underliggende verdier.

Erstatningsskader deles inn i tingsskader, personskader og rene formuestap.⁸⁴ Innenfor disse kategoriene skilles det igjen mellom økonomiske og ikke-økonomiske skader [eller tap].⁸⁵ Erstatning for ikke-økonomisk tap forutsetter en særskilt hjemmel.⁸⁶ Ettersom aksjonæravtaler regulerer aksjonærrettigheter og plikter tilknyttet et underliggende selskap, vil avtalemislighold typisk medføre rene formuestap – fremfor tingsskader eller personskader. Fordi det ofte kan være vanskelig å påvise et økonomisk tap, er erstatning i mange tilfeller en lite effektiv misligholdsbeføyelse i selskapsforhold.⁸⁷ Utfordringen med å påvise et økonomisk tap som følge av en misligholdt aksjonæravtale, gjør at aksjonæravtaler i mange tilfeller har egne reguleringer for de økonomiske konsekvensene ved avtalebrudd, herunder konvensjonalbot som omtales i punkt 3.5. Konvensjonalbot kan i korte trekk minne om en *avtalt klausul* om standarderstatning, selv om bestemmelsen ofte har et mer pønalt preg enn vanlig erstatning.

3.2 Hensyn

Innen erstatningsretten bygger man særlig på to hovedhensyn; gjenopprettelseshensynet og prevensjonshensynet.⁸⁸ Gjenopprettelseshensynet skal bidra til at en situasjon gjenoprettes til slik den var før skaden eller tapet oppstod. Dette gjøres ved å flytte det økonomiske tapet fra

---

⁸¹ Se Woxholth (2017) s. 258, skadeserstatningsloven av 1996 (skl.) og ulovfestet culpa.

⁸² Kjelland (2023) s. 4; Hagstrøm & Stenvik (2019) s. 52; Rt-2002-1110, s. 1121.

⁸³ Hagstrøm & Stenvik (2019) s. 52.

⁸⁴ Kjelland (2023) s. 3.

⁸⁵ Hagstrøm & Stenvik (2019) s. 17.

⁸⁶ Kjelland (2023) s. 4.

⁸⁷ Hjort (2005) s. 74.

⁸⁸ Kjelland (2023) s. 3.

skadelidte til skadevolderen. Prevensjonshensynet tilsier at erstatningen skal ha en preventiv effekt mot fremtidig skadeforvoldelse. Hensynet tilsier at frykten for erstatningsansvar kan motivere partene til å frastå fra skadevoldende handlinger.⁸⁹ Selv om prevensjon er et legitimt hensyn, har ikke lovgiver ønsket å åpne for rent pønale erstatninger, som blant annet er kjent fra engelsk og amerikansk rett.⁹⁰ Etter norsk rett forutsettes det vanligvis årsakssammenheng mellom misligholderens ansvarsbetingende handling og motpartens økonomiske tap.⁹¹ Et unntak fra dette er imidlertid konvensjonalbot, som etter avtale kan ilegges misligholderen uten at det stilles krav til hverken årsakssammenheng eller økonomisk tap.⁹²

3.3 Vilkår for erstatning

3.3.1 Overordnet

For å kreve erstatning må tre hovedvilkår være oppfylt. Det må foreligge en skade, det må kunne påvises et ansvarsgrunnlag og det kreves årsakssammenheng mellom skaden og ansvarsgrunnlaget.⁹³ For hva som menes med *skade* vises det tilbake til punkt 3.1.

Ansvarsgrunnlaget handler om at det må kunne påvises et ansvarssubjekt og en ansvarsbetingende risiko.⁹⁴ I norsk kontraktsrett oppstilles det i hovedsak tre ulike ansvarsgrunnlag; culpa, objektivt ansvar og kontrollansvar. Woxholth slår fast at ettersom aksjonæravtaler typisk omhandler speciesforpliktelse, er ansvarsgrunnlaget ofte *culpa* for denne avtaletypen.⁹⁵ For culpaansvar kreves det skyld hos skadevolderen. Misligholder en kontraktspart en avtale uaktsomt eller forsettlig, vil dette klart nok kunne begrunne ansvar etter culpaegelen.⁹⁶ I andre tilfeller skyldes misligholdet tolkningstvil tilknyttet avtalens innhold. Hvor misligholdet skyldes tolkningstvil er ansvarsgrunnlaget gjerne objektivt ulovfestet ansvar – partene har et objektivt ansvar for egen rettsvillfarelse.⁹⁷ Partene kan da ilegges erstatning «uten at det er nødvendig å ta stilling til om hans uriktige rettsoppfatning subjektivt er å bebreide ham», jf. Rt. 1994 s. 1617. Ansvarsgrunnlaget bygger da på at avtalen objektivt sett er misligholdt grunnet partens rettsvillfarelse. Kontrollansvar er på sin side lite treffende for aksjonæravtaler og utdypes derfor ikke her.

---

⁸⁹ I.c.

⁹⁰ Hagstrøm & Stenvik (2019) s. 52.

⁹¹ Se likevel skl. §§ 3-1 til 3-6 a.

⁹² Se pkt. 3.5, *Konvensjonalbot*.

⁹³ Hagstrøm & Stenvik (2019) s. 17.

⁹⁴ I.c.

⁹⁵ Woxholth (2017) s. 259.

⁹⁶ Hagstrøm & Stenvik (2019) s. 77.

⁹⁷ Hagstrøm et al. (2021) s. 554.

Vilkåret *årsakssammenheng* binder skaden og ansvarsgrunnlaget sammen. Begrunnelsen for vilkåret er at skadevolderen ikke skal stilles ansvarlig for tap som ikke skyldes misligholdet. Avgjørende for erstatningsansvar ved kontraktsbrudd er derfor om det foreligger årsakssammenheng mellom skaden og ansvarsgrunnlaget som gir grunnlag for erstatning.⁹⁸ Tilstrekkelig årsakssammenheng kan foreligge gjennom kravene til faktisk og rettslig årsakssammenheng, herunder betingelseslæren, jf. Rt. 1992 s. 64 (P-pillem II) og adekvanslæren, jf. Rt. 2007 s. 172 (Schizofreni).⁹⁹ Betingelseslæren forutsetter at handlingen eller misligholdet er en nødvendig betingelse for at skaden eller tapet skulle oppstå. Vilkårene etter betingelseslæren vil imidlertid svært ofte være oppfylt, som gjør at betingelseslæren kun er et utgangspunkt og må ses i sammenheng med adekvanslæren. Adekvanslæren avgrenser erstatningsansvaret mot skader som skyldes en «så upåregnelig, fjern og avledet følge av den skadevoldende handling at det ikke er rimelig å knytte ansvar til den».¹⁰⁰

Et eksempel på at adekvanslæren er aktuell kan være at et aksjeselskap har to aksjonærer som har avtalt å stemme for et betydelig utbytte på neste generalforsamling. Majoritetsaksjonæren stemmer likevel mot og utbyttet utdeles følgelig ikke. Senere viser det seg for majoritetsaksjonæren at minoritetsaksjonæren hadde gjeldsproblemer, og det manglende utbyttet gjorde at han ikke fikk betalt avdrag ved forfall, som igjen medførte at gjelden forfalt i sin helhet og minoritetsaksjonæren ble slått konkurs. Det vil da være årsakssammenheng mellom majoritetsaksjonærens stemmegivning og konkursen etter betingelseslæren. Det kan likevel vanskelig sies å foreligge adekvat årsakssammenheng. Adekvanslæren vil dermed begrense et eventuelt erstatningsansvar mot majoritetsaksjonæren som ikke kjente til gjeldsproblemene.

3.3.2 Culpa som ansvarsgrunnlag

Ved vurderingen av culpa er spørsmålet om skadevolderen er å klandre for skaden som har oppstått. Regelen betegnes som den subjektive skyldregelen og vanlig uaktsomhet anses tilstrekkelig for ansvar. Vurderingen av culpa-normen er som utgangspunkt objektiv og man stiller vanligvis de samme kravene til aktsomhet for alle.¹⁰¹ Normen kan tidvis stilles strengere, blant annet for profesjonsutøvere.¹⁰² Vurderingen av om skadevolderen har opptrådt

---

⁹⁸ Meyer (2021) s. 19.

⁹⁹ Ibid. s. 21-23.

¹⁰⁰ Rt. 2007 s. 172, avsnitt 66.

¹⁰¹ Kjønstad (2005) s. 45.

¹⁰² I.c.

erstatningsbetingende uaktsomt er sammensatt og beror på en rekke momenter.¹⁰³ Det sentrale for oppgaven er imidlertid at culpa kan foreligge både i og utenfor kontraktsforhold.

Kontraktsculpa har mange fellestrekk med vurderingen av uaktsomhet i den alminnelige erstatningsretten, blant annet ved at man i begge tilfeller vurderer om en part kunne og skulle ha handlet annerledes.¹⁰⁴ Likevel er det vesentlige forskjeller ved ansvarsvurderingen *i* og *utenfor* kontrakt. Dette skyldes at kontrakten i stor grad regulerer partenes handleplikter overfor hverandre,¹⁰⁵ og at skyldansvaret i kontrakt bygger på at avtalte forpliktelser har blitt brutt.¹⁰⁶ Begivenhetene som medfører kontraktsbrudd er ofte definert i avtalen, og kan være både handlinger og unnlater.

Det er fastslått i rettspraksis at kontrakter inngått av, eller mellom, profesjonelle parter underlegges en særlig streng culpanorm. Høyesterett uttalte i Rt. 2000 s. 679 (Ideal) at «Vurderingen av hvilke krav som må stilles til aktsomheten [...] må ta sitt utgangspunkt i at norsk rett bygger på et strengt, ulovfestet uaktsomhetsansvar for profesjonsutøvere». Denne strenge aktsomhetsnormen er også slått fast i lignende høyesterettsavgjørelser.¹⁰⁷ Når en part frivillig påtar seg en kontraktsforpliktelse, må kravene og forventningene man stiller til parten ta utgangspunkt i kontrakten, ikke i allmenne normer for aktsom opptreden.¹⁰⁸ Dette gjør at relativt små avvik fra forsvarlig opptreden kan utgjøre et erstatningsbetingende kontraktsbrudd i profesjonelle kontraktsforhold.

3.4 Erstatning som misligholdsbeføyelse for aksjonæravtaler

Erstatningskrav *kan* være en svært effektiv måte å sanksjonere mislighold av aksjonæravtaler, særlig når avtalen regulerer kjøp og salg av varer, fordeling av utbytte eller tegning av aksjer - typiske tilfeller hvor det er kurant å påvise et økonomisk tap.¹⁰⁹ I andre tilfeller kan det være vanskeligere å påvise et økonomisk tap, som gjør erstatningsbeføyelsen lite praktisk å bruke.¹¹⁰ Hver aksjonæravtale og konsekvensene av mislighold må derfor vurderes konkret.

Ved mislighold av stemmerettsforpliktelser vil nesten alltid ansvarsgrunnlaget culpa være oppfylt.¹¹¹ Likevel kan det være vanskelig å påvise et konkret økonomisk tap som følge av

---

¹⁰³ Ibid. s. 2.

¹⁰⁴ Hagstrøm & Bruserud (2015) s. 169.

¹⁰⁵ I.c.

¹⁰⁶ Meyer (2021) s. 29.

¹⁰⁷ Se Rt. 1988 s. 7, Rt. 2001 s. 1702 og Rt. 2003 s. 400.

¹⁰⁸ Hagstrøm & Bruserud (2015) s. 169.

¹⁰⁹ Woxholth (2017) s. 259.

¹¹⁰ Andenæs et al. (2016) s. 62.

¹¹¹ Woxholth (2017) s. 259.

misligholdet. Aksjonærene Peder og Lars kan ha avtalt å stemme på Marte som nytt styremedlem, ettersom Marte har lovet å støtte en bestemt investering styret skal vurdere. Misligholder Peder avtalen kan noen andre enn Marte, eksempelvis Kari som er like kompetent, stemmes inn som styremedlem. Det er da ingen tvil om at Peder har misligholdt aksjonæravtalen, men det er vanskelig for Lars å påvise et økonomisk tap som følge av misligholdet.

Det kan i samme eksempel tenkes at Kari sitter på den avgjørende stemmen og stemmer nei til den aktuelle investeringen. Likevel vil Lars kunne få problemer med å påvise et konkret økonomisk tap som følge av misligholdet. For det første vil det være usikkert om investeringen ville blitt så lønnsom som Lars forventet, og en eventuell tapsutmåling vil måtte bero på mer eller mindre usikre hypoteser og forutsetninger. For det andre er det også en risiko for at Marte ikke ville stemt slik hun lovet, som ville gjort at investeringen uansett ville blitt skrotet. Usikkerhetsmomentene knyttet til konsekvensene ved misligholdet, bidrar til at det ofte er vanskelig å påvise et konkret økonomisk tap som følge av en misligholdt aksjonæravtale.¹¹² Erstatning vil i så fall være utelukket.

I andre tilfeller kan det være mer tvilsomt om det foreligger et økonomisk tap eller ikke. Har aksjonærene avtalt at de skal stemme for et *forholdsmessig fordelt* utbytte, jf. asl. §§ 8-2, jf. 4-1, vil det ikke nødvendigvis oppstå noe økonomisk tap dersom avtalen misligholdes. Utdeler ikke verdiene, forblir de i selskapet og aksjonærene unngår at selskapets verdi reduseres tilsvarende utbyttet. Det er heller ikke utenkelig at selskapet forvalter pengene bedre enn den enkelte aksjonær, noe som kan gjøre at aksjonærene økonomisk sett faktisk er tjent med misligholdet.¹¹³ På motsatt side kan den enkelte aksjonær ha innrettet seg etter avtalen og påtatt seg forpliktelser med sikte på det forventede utbyttet. Klarer han ikke å oppfylle sine forpliktelser *fordi* han ikke får pengene fra utbyttet, kan han påføres et økonomisk tap som følge av misligholdet. Dette tapet kan være erstatningsberettiget, forutsatt at det ikke er for fjernt og avledet.¹¹⁴

Regulerer ikke aksjonæravtalen et forholdsmessig utbytte, men heller et *uforholdsmessig* utbytte, vil situasjonen kunne stille seg annerledes. Aksjonæren som er tilgodesett vil raskt kunne påvise et økonomisk tap, dersom medkontrahenten ikke stemmer i tråd med en avtale om et uforholdsmessig fordelt utbytte. Aksjonæren vil da få et lavere utbytte enn avtalt,

---

¹¹² I.c.

¹¹³ I.c.

¹¹⁴ Hagstrøm & Stenvik (2019) s. 447; Rt. 2004 s. 675, avsnitt 69, Rt. 2007 s. 172, avsnitt 66.

samtidig som han ikke har rett til en tilsvarende økt eierandel i selskapet. I slike tilfeller vil erstatning kunne være en meget praktisk misligholdsbeføyelse.

3.5 Konvensjonalbot

Vi har sett at hvor formålstjenlig erstatningsbeføyelsen er, varierer ut fra aksjonæravtalens innhold og utforming. Er det vanskelig å påvise årsakssammenheng eller et økonomisk tap, kan konvensjonalbot være et praktisk alternativ, eller tillegg, til erstatning. Ved konvensjonalbot inntar partene en klausul i aksjonæravtalen som fastslår at mislighold, medfører en plikt til å betale en bot til medkontrahenten(e).¹¹⁵ Boten kan utformes som et engangsbeløp, som en løpende mulkt eller slik at én bot skal dekke en serie avtalebrudd.¹¹⁶ Når konvensjonalboten er av en viss størrelse, fratrar den partene økonomisk insentiv til å misligholde avtalen.¹¹⁷ Partene kan selv velge vilkårene for at klausulen skal tre i kraft. Klausulen kan blant annet utformes som et culpaansvar, et kontrollansvar eller som et objektivt ansvar, eventuelt med unntak for force majeure.¹¹⁸ Særlig for stemmeforpliktelser, kan det være hensiktsmessig å eksplisitt avtale om ethvert mislighold skal utløse konvensjonalboten, eller om det skal stilles som vilkår at misligholdet var avgjørende for vedtaket på generalforsamlingen.

I noen kontraktsforhold kan konvensjonalboten ha en irettesettende funksjon overfor misligholderen.¹¹⁹ Det pønale preget blir fremtredende når konvensjonalboten utgjør en betydelig sum, og det fremheves at boten ikke krever årsakssammenheng eller forutsetter et økonomisk tap hos medkontrahenten. I forlengelsen av dette har Hagstrøm uttalt at når et «mislighold utløser krav på et bestemt beløp en gang for alle, og størrelsen indikerer at mulkten skal virke som et oppfyllelsespress, vil dette kunne tilsi at konvensjonalboten skal være et tillegg til kreditors øvrige beføyelser ved mislighold». ¹²⁰ Kreditors øvrige misligholdsbeføyelser etter avtalen eller bakgrunnsretten kan derfor tidvis anvendes *ved siden av* konvensjonalboten. Også Woxholth er i teorien åpen for at konvensjonalboten kan anvendes ved siden av partens misligholdsbeføyelser, men legger til at det ikke kan oppstilles noen presumpsjon for denne tolkningen – med mindre spørsmålet er direkte løst i avtalen.¹²¹

---

¹¹⁵ Hagstrøm et al. (2021) s. 704.

¹¹⁶ Woxholth (2017) s. 267.

¹¹⁷ Ibid. s. 266.

¹¹⁸ Ibid. s. 267.

¹¹⁹ Hagstrøm et al. (2021) s. 704.

¹²⁰ I.c.

¹²¹ Woxholth (2017) s. 267-268.

Partene bør derfor regulere konvensjonalbotens forhold til kreditors øvrige misligholdsbeføyelser i avtalen.

Ønsker partene ytterligere effekt av konvensjonalboten, står de fritt til å avtale at aksjene de eier skal pantsettes som sikkerhet for konvensjonalboten.¹²² Pant legger et ekstra press på partene for å oppfylle aksjonæravtalen kontraktsmessig. I denne sammenheng kan det være hensiktsmessig for partene å vurdere om de også skal nedfelle *hva* som utgjør mislighold etter avtalen. Klargjøring på dette punkt kan gjøre at konvensjonalboten får sin tiltenkte effekt som en konfliktforebyggende klausul, fremfor at klausulen bidrar til ytterligere konflikt mellom partene. Utformes klausulen på en hensiktsmessig måte, kan den bidra til å klarlegge partenes forventninger til hverandre, færre misligholdte avtaler og at færre tvister går til voldgift eller de alminnelige domstolene. Konvensjonalboten kan dermed være en effektiv klausul, gjerne ved siden av misligholdsbeføyelsene som ellers følger av avtalen og bakgrunnsretten.

---

¹²² Ibid. s. 267.

4 Heving ved mislighold

4.1 Rettslige utgangspunkter

Aksjonæravtaler kan legge forholdene til rette slik at partene får et tett og langsiktig samarbeidsforhold. Grunnet partenes ulike interesser kan likevel uenigheter oppstå, og mer eller mindre forsettlig avtalebrudd kan forekomme. Ved alvorlige mislighold kan hevingsbeføyelsen *generelt sett* være av stor praktisk betydning for avtalepartene.¹²³ Heving er vanligvis den mest inngripende kontraktsbruddvirkningen i avtaleforhold, og det oppstilles strenge krav for å kunne heve en avtale.¹²⁴ Terskelen for å heve en avtale er at minst én av kontraktspartene utøver et *vesentlig kontraktsbrudd*.¹²⁵ Den samme terskelen kommer til uttrykk hvor det foreligger et *vesentlig mislighold* av avtalen.¹²⁶ I juridisk teori har både Hjort og Woxholth tatt til orde for at terskelen for heving er den samme for aksjonæravtaler som for andre avtaler.¹²⁷

For mislighold av aksjonæravtaler har hevingsbeføyelsen ofte liten praktisk verdi. Dette skyldes at det kun er *aksjonæravtalen* som heves – ikke *selskapsforholdet*.¹²⁸ Partenes plikter til å oppfylle aksjonæravtalen vil dermed bortfalle,¹²⁹ men de vil fremdeles forbli aksjonærer i det underliggende selskapet. Aksjonæravtaler inngås typisk for å sikre forutberegnelighet og for å regulere aksjonærenes utøvelse av rettigheter i selskapet. Heves avtalen, vil partene miste den beskyttelsen avtalen skulle gi.¹³⁰ Vi skal se at heving av aksjonæravtalen tidvis kan være i misligholderens favør. Ofte er det derfor lite hensiktsmessig å heve aksjonæravtaler, selv om det kan forekomme tilfeller hvor det er praktisk.

4.2 Hensyn

Hevingsretten er først og fremst begrunnet i det grunnleggende prinsippet om ytelse mot ytelse. Oppfyller ikke medkontrahenten avtalen, skal heller ikke parten selv være forpliktet til å oppfylle sin del av forpliktelsen. Hevingsretten skal også sikre at partene har en reell mulighet til å se seg løst fra avtaleforholdet når medkontrahenten utøver et vesentlig kontraktsbrudd. Parten gis da mulighet til å inngå nye avtaleforhold med andre som er i stand til å oppfylle avtalen kontraktsmessig. Utover dette har hevingsretten også en preventiv side

---

¹²³ Ibid. s. 260.

¹²⁴ Haaskjold (2017) s. 152.

¹²⁵ Hagstrøm et al. (2021) s. 448.

¹²⁶ Se Haaskjold (2017) s. 153.

¹²⁷ Hjort (2005) s. 74; Woxholth (2017) s. 260.

¹²⁸ Woxholth (2017) s. 260.

¹²⁹ Hagstrøm et al. (2021) s. 446.

¹³⁰ Hjort (2005) s. 74.

som kan bidra til at en eventuell misligholder avstår fra misligholdet, nettopp fordi avtalen i så fall kan heves.

Et eksempel på den preventive effekten kan være at aksjonærene i et selskap har inngått en spredningsavtale som regulerer at ingen skal kunne stemme for mer enn et fastsatt antall aksjer. I samme avtale kan aksjonærene ha fastslått at partene også er pålagt disposisjonsbegrensninger og en innskuddsplikt i selskapet. Selv om hovedaksjonæren skulle nekte å etterfølge innskuddsplikten, vil det være lite praktisk for minoritetsaksjonærene å heve avtalen. Ved heving vil også spredningsavtalen opphøre, og hovedaksjonæren vil i så fall gis økt innflytelse over selskapet grunnet aksjelovens flertallsprinsipp.¹³¹ For hovedaksjonæren kan derimot spredningsavtalen gjøre det attraktivt å kreve avtalen hevet dersom minoritetsaksjonærene skulle utøvet et vesentlig kontraktsbrudd. Samtidig må også hovedaksjonæren tenke seg om, fordi heving av spredningsavtalen *også* vil medføre at minoritetsaksjonærene ikke lenger er bundet av disposisjonsbegrensningene og innskuddsplikten etter avtalen. Eksempelet belyser at heving av aksjonæravtalen kan være upraktisk for begge parter, men i ulik grad. Fordeler og ulemper ved ulike misligholdsbeføyelser må vurderes konkret ut fra hva parten ønsker å oppnå, ikke bare ut fra avtalen i seg selv.

4.3 Vilkår for heving

Hovedvilkåret for heving av en aksjonæravtale er som nevnt at det foreligger et vesentlig mislighold av avtalen.¹³² Hva som nøyaktig ligger i denne terskelen kan variere noe ut fra momenter som kontraktens art, subjektiv skyld og om partene er profesjonelle eller ikke.¹³³ Ordlyden oppstiller en viss terskel for at kontraktsbruddet skal anses *vesentlig*.¹³⁴ I rettspraksis er det lagt til grunn at svaret på vesentlighetsvurderingen, vil bero på en konkret helhetlig vurdering, hvor man blant annet vurderer partenes opptreden og interesser, avviket mellom det som skulle vært ytt mot det som faktisk er ytt og konsekvensene av å heve avtalen.¹³⁵ Hvor avtalen brytes i sin helhet, eller hvor en betydelig del av kontrakten ikke oppfylles, vil misligholdet ofte være vesentlig. Det kan imidlertid foreligge forhold som gjør

---

¹³¹ Asl. § 5-17 første ledd.

¹³² Woxholth (2017) s. 261.

¹³³ Se Rt. 2006 s. 522, Rt. 2015 s. 321 og Rt. 2012 s. 1926.

¹³⁴ Sml. kjl. § 39 første ledd og avhl. § 5-3 første og annet ledd.

¹³⁵ Rt. 1998 s. 1510, s. 1518.

at heving vil ramme misligholderen særlig hardt, noe som vil være et moment i vesentlighetsvurderingen.¹³⁶

Et spesielt moment som bør vektas i vesentlighetsvurderingen når det gjelder aksjonæravtaler, er at selskapsforholdet som utgangspunkt vil bestå, også *etter* hevingen.¹³⁷ Det underliggende selskapsforholdet gjør at aksjonæravtaler ofte vil heves av den parten som har mest å tjene på hevingen. Samtidig vil minoritetsaksjonærene ha tilsvarende mer å tape på at selskapsforholdet består *uten* den sikkerhet aksjonæravtalen gir. Regulerer avtalen sentrale forhold som maktbalansen i selskapet, kan konsekvensene av heving bli særlig store. At heving i slike tilfeller kan være katastrofalt for enkelte av avtalepartene, vil ofte være et sentralt moment ved anvendelsen av vesentlighetskravet.¹³⁸ Momentet får særlig vekt dersom også andre beføyelser enn heving kan anvendes for å verne parten som utsettes for mislighold.¹³⁹

Et annet moment å ta i betraktning når det gjelder aksjonæravtaler, er om partene har avtalt at aksjonæravtalen kan sies opp.¹⁴⁰ Foreligger det en oppsigelsesrett vil misligholderen være forberedt på at vernet fra aksjonæravtalen ikke nødvendigvis vil fortsette. Det vil da være mindre grunn til å verne parten fra å måtte fortsette selskapsforholdet, uten vernet fra aksjonæravtalen. En eventuell oppsigelsesrett kan også være av betydning når konsekvensene av heving er særlig inngripende for en part. Dersom partene i eksempelet med spredningsavtalen¹⁴¹ har avtalt at avtalen kan sies opp, vil det være langt mindre inngripende å heve avtalen, enn om avtalen var uoppsigelig. En oppsigelsesrett vil kunne få betydelig vekt i vesentlighetsvurderingen.

4.4 Heving av aksjonæravtaler

4.4.1 Organisatoriske rettigheter

For aksjonæravtaler vil mislighold typisk skyldes tolkningstvil, eller at aksjonæren forsettlig velger å bryte avtalen. Et eksempel på det siste vil oppgaven gå i dybden på under kapittel 5 om tvangsfullbyrdelse. I den aktuelle saken velger en aksjonær bevisst å stemme i strid med en stemmerettsforpliktelse, hjemlet i en aksjonæravtale. I et slikt tilfelle er det ikke tvilsomt at misligholderen utøver et vesentlig kontraktsbrudd. Kontrakten brytes bevisst og i sin helhet.

---

¹³⁶ Haaskjold (2017) s. 155.

¹³⁷ Woxholth (2017) s. 261.

¹³⁸ I.c.

¹³⁹ Hagstrøm et al. (2021) s. 458-459; Rt. 2015 s. 321.

¹⁴⁰ Woxholth (2017) s. 262.

¹⁴¹ Pkt. 4.2, *Hensyn*.

Likevel vil heving av en stemmeforpliktelse ofte være en helt utjenlig misligholdsbeføyelse. For det første vil avstemningen ved generalforsamlingen være gjennomført, og resultatet vil være bindende for selskapet.¹⁴² Heving av aksjonæravtalen vil ikke omgjøre vedtakets selskapsrettslige binding. I tillegg ønsker parten som har mulighet til å heve aksjonæravtalen normalt sett at avtalen skal overholdes. Det vil da være utjenlig å heve avtalen, som hjemler kravet på oppfyllelse.

4.4.2 Økonomiske rettigheter

For økonomiske rettigheter i aksjonæravtaler, vil også heving ofte være en lite treffende misligholdsbeføyelse. Et eksempel kan være at aksjonærene i et selskap har avtalt en innskuddsplikt, som vil være en økonomisk forpliktelse for aksjonærene. Velger én eller flere aksjonærer å bryte innskuddsplikten, vil det være lite tjenlig å heve avtalen som begrunner dette kravet. Aksjonæren som hever avtalen vil riktignok fritas fra sin innskuddsplikt, men heving vil ikke bidra til å løse konflikten eller til at det ønskede resultatet oppnås – nemlig at selskapet tilføres kapital.

4.4.3 Disposisjonsrettigheter

Når det gjelder disposisjonsrettigheter, altså aksjonærenes rett til å råde over aksjene, inneholder aksjeloven en rekke aktuelle bestemmelser. Utgangspunktet er at aksjer kan omsettes fritt, med mindre annet følger av lov, selskapets vedtekter eller avtale mellom aksjonærene.¹⁴³ Aksjeoverdragelse krever imidlertid samtykke fra «selskapet» (styret) med mindre annet følger av vedtektene.¹⁴⁴ Styret må imidlertid være påpasselig, ettersom de eksisterende aksjonærene vanligvis har en forkjøpsrett til aksjer i selskapet ved overdragelse.¹⁴⁵ Skal aksjonærene bestemme at det ikke foreligger noen forkjøpsrett, må dette inntas i vedtektene – ettersom styret ikke bindes av en avtale mellom aksjonærene. Når forkjøpsretten er opphevet gjennom vedtektene, kan aksjonærene fritt regulere forkjøpsretten i aksjonæravtaler som fraviker lovens løsning. Velger noen å bryte aksjonæravtalen, og de inngår en bindende avtale med en godtroende tredjemann, vil igjen heving av aksjonæravtalen være lite tjenlig for å oppnå det ønskede målet – nemlig å hindre overdragelsen. Tredjemann som ikke kjente til avtalen vil heller ikke måtte forholde seg til den.

---

¹⁴² Hjort (2005) s. 66.

¹⁴³ Asl. § 4-15 første ledd.

¹⁴⁴ Asl. § 4-15 annet ledd, jf. § 4-16 første ledd, annet pkt.

¹⁴⁵ Asl. § 4-15 tredje ledd, jf. § 4-19 første ledd.

4.5 Avtalte klausuler for økt virkning

Hevingsbeføyelsen er sjeldent effektiv ved mislighold av aksjonæravtaler. Et alternativ er derfor å innta avtaleklausuler som ligner på heving – samtidig som de er mer tilpasset for aksjonæravtaler. Et eksempel på dette er å avtale kjøps- eller salgsopsjoner, som utløses ved vesentlig mislighold av aksjonæravtalen.¹⁴⁶ Denne typen utkjøpsklausuler gir parten som utsettes for mislighold *rett* til å kreve sine aksjer i det underliggende selskapet solgt til misligholderen (salgsopsjon/innløsning), eller en rett til å kjøpe misligholderens aksjer i selskapet (kjøpsopsjon/utløsning). Om parten som utsettes for mislighold kun kan kreve *ett* av alternativene, eller om han kan *velge* mellom innløsning og utløsning, bestemmes ut fra klausulens utforming.

Prisen det skal betales for aksjene ved innløsning eller utløsning kan fastsettes på ulike vis, blant annet ut fra selskapets underliggende verdier. Ettersom det kan være krevende å verdsette de underliggende verdiene, kan et alternativ være å fastsette en bestemt pris i forkant, gjerne justert for inflasjon eller eventuelle verdisvingninger. Poenget er likevel å fastsette en pris såpass tydelig at det ikke oppstår konflikt rundt verdsettelsen av aksjene. Prisen kan godt være under markedspris ved utløsning eller over markedspris ved innløsning for å gi opsjonen et pønalt preg. Salg til markedspris kan derimot virke mot sin hensikt, da det kan gi misligholderen en mulighet til salg som ellers ikke er der.

Lowzow mfl. viser i teorien til to øvrige måter å fastsette prisen på.¹⁴⁷ Den første er en *brevklausul*, som innebærer at avtalepartene inngir hver sin konvolutt med en bankgaranti som utgjør en kjøpesum. Parten som inngir det høyeste budet gis deretter rett til å kjøpe medkontrahentens aksjer for den nedskrevne summen. Dette er særlig praktisk hvor det kun er to aksjonærer i det underliggende selskapet og det er avtalt en gjensidig rett til å kjøpe hverandre ut – typisk ved vesentlig kontraktsmislighold. Parten som tilbyr den høyeste kjøpesummen vil da overta selskapet i sin helhet og aksjonærene unngår fremtidige konflikter.

Alternativt kan aksjonærene innta en *shot gun klausul* i aksjonæravtalen. Dette innebærer at misligholderen plikter å gi et bud på motpartens aksjer etter at misligholdet har inntrådt. Motparten gis da rett til å akseptere budet, eller han kan innen en gitt frist kjøpe tilbyderens aksjer til den tilbudte prisen. Ved å anvende denne metoden tvinges aksjonærene til å fastsette en reell pris, én gang for alle. Igjen vil klausulen medføre at én av partene kjøpes ut, slik at

---

¹⁴⁶ Woxholth (2017) s. 268.

¹⁴⁷ Lowzow et al (1993) s. 286, gjengitt i Woxholth (2017) s. 245.

det underliggende aksjonærsamarbeidet opphører. Denne typen klausuler er dermed noe annet enn heving, selv om de har visse fellestrekk med hevingsbeføyelsen.

Ønsker partene å innta et straffelement i noen av klausulene, kan de som nevnt avtale at prisen på aksjene ved utløsning skal settes lavere, eventuelt høyere ved innløsning, enn «virkelig verdi». Alternativt kan de avtale at opsjonen skal kunne kombineres med en konvensjonalbot.¹⁴⁸ I sistnevnte tilfelle vil boten komme *i tillegg* til kjøpesummen. Partene kan fritt innta slike klausuler i avtalen for å kunne sikre et mest mulig lojalt og forutsigbart avtaleforhold.

---

¹⁴⁸ Se pkt. 3.5, *Konvensjonalbot*.

5 Tvangsfullbyrdelse ved mislighold

5.1 Innledning

5.1.1 Rettslige utgangspunkter

Tvangsfullbyrdelse innebærer at misligholdende part, gjennom rettslige midler, tvinges til å oppfylle sine forpliktelser etter avtalen. Tvangsfullbyrdelse kan gjennomføres på flere alternative måter, men for denne oppgaven vil de mest aktuelle alternativene være at saksøker eller namsmannen gis rett til å oppfylle en handleplikt på vegne av misligholdende part, jf. tvangsfullbyrdelsesloven av 1992 (tvangsl.) § 13-14 første ledd. Oppgaven vil også sette fokus på at misligholderen kan ilegges en tvangsmulkt etter § 13-14 første ledd, som senere kan kreves tvangsfullbyrdet, jf. § 7-2 første ledd bokstav d. I fortsettelsen vil uttrykket *naturaloppfyllelse* brukes om situasjonen hvor saksøker eller namsmannen oppfyller handleplikten på vegne av misligholderen. Uttrykket avgrenser mot tvangsfullbyrdelse av tvangsmulkt. *Tvangsfullbyrdelse* vil derimot brukes som en fellesbetegnelse for både naturaloppfyllelse og tvangsfullbyrdelse av tvangsmulkt.

Hovedregelen i norsk og nordisk obligasjonsrett er at kreditor etter en kontrakt har krav på, og kan få dom for, at avtalen skal gjennomføres ved oppfyllelse *in natura* [naturaloppfyllelse].¹⁴⁹ Denne hovedregelen gjelder også for aksjonæravtaler, selv om det kan tenkes unntak, eksempelvis når avtalen inneholder betydelige elementer av personlig arbeidsinnsats fra en av partene.¹⁵⁰ Et krav på naturaloppfyllelse innebærer *ikke* at kreditor fritt kan foreta selvtektshandlinger slik at avtalen oppfylles.¹⁵¹ Skal tvangsfullbyrdelse kreves, må kreditor først skaffe seg et *tvangskraftig tvangsgrunnlag*, jf. tvangsl. § 4-1, jf. § 13-2. Hva som ligger i uttrykkene utdypes nedenfor.¹⁵² Deretter kan retten begjære tvangsgrunnlaget tvangsfullbyrdet i en etterfølgende rettsavgjørelse, jf. § 4-1. Ettersom prosessen er toleddet kan det ta tid å kreve en avtale tvangsfullbyrdet, noe som svekker beføyelsens praktiske verdi.¹⁵³

Det var lenge usikkert om domstolene bare kunne ilegge misligholderen løpende mulkt ved brudd på stemmeforpliktelser i aksjonæravtaler, eller om retten også kunne gi parten rett til naturaloppfyllelse. Naturaloppfyllelse ville i så fall innebære at saksøkeren eller namsmannen gis rett til å stemme på vegne av misligholderens aksjer på generalforsamlingen – i tråd med

---

¹⁴⁹ Hagstrøm et al. (2021) s. 397.

¹⁵⁰ Woxholth (2017) s. 258, se også pkt. 5.2.4, *Saksøktes medvirkning*.

¹⁵¹ Hagstrøm et al. (2021) s. 406.

¹⁵² Se pkt. 5.2.2, *Tvangsgrunnlag og tvangskraft*.

¹⁵³ Hagstrøm et al. (2021) s. 406.

avtalen. Et sentralt problem var imidlertid at en eventuell rettsavgjørelse kun ville få rettskraft overfor partene, ikke tredjemenn som selskapet.¹⁵⁴ I HR-2023-782-U fastslår imidlertid Høyesterett at stemmeforpliktelser *kan* tvangsfullbyrdes gjennom naturaloppfyllelse.¹⁵⁵

5.1.2 Kjennelsens avgjørelsesform

Avgjørelsen HR-2023-782-U er en *kjennelse* avsagt av Høyesteretts ankeutvalg. Ved anker over kjennelser og beslutninger, er det ankeutvalget som treffer avgjørelsen på vegne av Høyesterett, jf. tvl. § 30-1 annet ledd. Utvalget settes da med tre dommere.¹⁵⁶ En kjennelse har ikke samme rettskildemessige vekt som en avgjørelse avsagt av Høyesterett i plenum, storkammer eller avdeling.¹⁵⁷ I praksis vil imidlertid underrettene og andre rettsanvendere legge betydelig vekt på den rettsoppfatning ankeutvalget har gitt uttrykk for når tilsvarende rettsspørsmål oppstår.¹⁵⁸ Særlig på et område hvor rettsstilstanden har vært uklar, kan en kjennelse få betydelig prejudikatsverdi.

Videre er utgangspunktet i tvisteloven at Høyesterett, på lik linje med lagmannsretten, har full prøvingskompetanse ved anker over kjennelser, jf. tvl. § 30-3 første ledd, jf. § 29-3 første ledd. Et viktig unntak fra dette følger av tvl. § 30-6, som gjelder rettens kompetanse ved *videre anke* over kjennelser. Videre anke oppstår når lagmannsretten har avgjort en anke «ved kjennelse», og lagmannsrettens kjennelse «ankes videre» til Høyesterett.¹⁵⁹ I slike situasjoner er Høyesteretts kompetanse begrenset til å prøve lagmannsrettens saksbehandling og lovtolkning.¹⁶⁰ Kjennelsen HR-2023-782-U er en slik videre anke, og retten må derfor innrette seg etter disse begrensningene.

5.2 Hjemmelsgrunnlag

5.2.1 Overordnet

Rent systematisk er tvangsfullbyrdelse noe annet enn en misligholdsbeføyelse. En part kan ha en misligholdsbeføyelse mot misligholderen, for eksempel et erstatningskrav. Dersom misligholderen motsetter seg å betale kravet, kan ikke parten ved selvtekt kreve betalingen gjennomført. Parten må da henvende seg til en domstol for å få tvangsinnrevet kravet

---

¹⁵⁴ Tvl. § 19-15 første ledd.

¹⁵⁵ HR-2023-782-U, avsnitt 24.

¹⁵⁶ Dl. § 5 første ledd.

¹⁵⁷ Bergby, Schei, Skoghøy og Øye (2015) s. 167.

¹⁵⁸ I.c.

¹⁵⁹ Tvl. § 30-6 første ledd.

¹⁶⁰ Aasbrenn (2023) tvl. § 30-6 note 2.

gjennom tvangsfullbyrdelse. Tvangsfullbyrdelse er dermed ikke en misligholdsbeføyelse, men heller et virkemiddel for å få tvangsgjennomført en forpliktelse.

Det følger av tvangsfullbyrdelsesloven § 1-3 første ledd at en avtale om tvangsfullbyrdelse på annen måte enn etter loven er ugyldig. Forarbeidene utdyper dette ved å legge til at det «ikke uten særlig hjemmel [kan] treffes avtale om fullbyrding etter andre tvangsgrunnlag, under andre betingelser eller etter andre regler om fremgangsmåten».¹⁶¹ Loven er på dette punkt preseptorisk og en fravikende avtale vil være ugyldig. En annen sak er at kravet som søkes tvangsfullbyrdet, kan følge av en avtale.

5.2.2 Tvangsgrunnlag og tvangskraft

Skal et krav begjæres tvangsfullbyrdet kreves det at det «foreligger et alminnelig eller et særlig tvangsgrunnlag for kravet, og [at] dette tvangsgrunnlaget er tvangskraftig», jf. tvangsl. § 4-1 første ledd. De alminnelige tvangsgrunnlagene følger av § 4-1 annet ledd, mens de særlige tvangsgrunnlagene fremgår av § 7-2 første ledd. I praksis vil tvangsgrunnlaget ofte være en rettskraftig dom eller en annen bindende avgjørelse [kjennelse eller voldgiftsdom].¹⁶² Andre former for tvangsgrunnlag kan være et uimotsagt pengekrav eller en avtale som fastslår at kravet kan inndrives uten søksmål – et eksigibelt gjeldsbrev.¹⁶³ I mange tilfeller foretrekker partene imidlertid voldgift fordi de unngår offentlighet rundt tvisten, og avgjørelsen vil være bindende allerede etter første instans – forutsatt at partene ikke har avtalt ankemuligheter eller at avgjørelsen overprøves som ugyldig.¹⁶⁴

Tvangsgrunnlaget må også være *tvangskraftig*. Dette innebærer at kravet må være forfalt og at misligholdet har inntrådt, jf. tvangsl. § 4-4 første ledd. Gjelder tvangsfullbyrdelsen krav på annet enn penger gjør lovens kapittel 13 seg gjeldende.¹⁶⁵ Det følger da av § 13-2 første ledd at grunnlaget for fullbyrdelsen «er de alminnelige tvangsgrunnlagene og forhold som er tvangsgrunnlag etter særlig lovbestemmelse». Grunnlaget for tvangsfullbyrdelse etter kapittel 13 er derfor først og fremst de alminnelige tvangsgrunnlagene som fremgår av § 4-1 annet ledd. I denne sammenheng er det bare *fullbyrdelsesdommer* og lignende som vil være

---

¹⁶¹ Ot.prp.nr. 65 (1990-91) s. 73.

¹⁶² Haaskjold (2017) s. 143.

¹⁶³ Tvangsl. § 7-2 bokstav f og a.

¹⁶⁴ Cordero-Moss (2021) s. 281.

¹⁶⁵ Tvangsl. § 13-1.

tilstrekkelige tvangsgrunnlag, ettersom en *fastsettelsesdom* ikke vil etterlate noe å fullbyrde.¹⁶⁶

Fastslår en fastsettelsesdom at saksøkeren er eier av en løsøregjenstand, gir ikke dommen saksøkeren adgang til å begjære gjenstanden utlevert.¹⁶⁷ Pålegger derimot dommen saksøkte å utlevere løsøretingen til saksøkeren, vil dommen utgjøre et tvangskraftig tvangsgrunnlag, som saksøkeren kan kreve tvangsfullbyrdet.¹⁶⁸ I praksis kan gjerne en voldgiftsdom fastslå at saksøkeren har et krav etter aksjonæravtalen. Voldgiftsdommen gir da saksøkte en klar oppfordring til å opptrø i henhold til kontrakten, men den gir ikke saksøkeren rett til å tvangsfullbyrde oppfyllelsen. Forholder saksøkte seg passiv til tross for voldgiftsdommen, kan saksøkeren anlegge et *fullbyrdelsessøksmål* for en alminnelig domstol, for å få tvangsfullbyrdet tvangsgrunnlaget (voldgiftsavgjørelsen). Det sentrale for saksøkeren er etter dette at det tvangskraftige tvangsgrunnlaget bygger på et fullbyrdelsessøksmål.

5.2.3 Tvangsl. § 13-14 første ledd

Tvangsfullbyrdelsesloven § 13-14 første ledd gjelder gjennomføringen av tvangsfullbyrdelse for andre handleplikter enn utlevering av løsøre og verdipapirer, fravikelse av fast eiendom og krav om sikkerhetsstillelse. De nevnte handlepliktene er særregulert i egne bestemmelser. Tvangsl. § 13-14 første ledd lyder:

«Tvangsfullbyrdelse av andre handleplikter enn de som er nevnt i §§ 13-8, 13-11 og 13-13, skjer ved at tingretten ved kjennelse enten gir saksøkeren rett til å utføre handlingen, eller bestemmer at namsmyndigheten selv skal utføre den, eller pålegger saksøkte en løpende mulkt for hver dag eller uke som går uten at handleplikten blir oppfylt.»¹⁶⁹

Bestemmelsen oppstiller tre alternative fullbyrdelsesmåter for tvangsfullbyrdelse: (i) at saksøkeren gis rett til å utføre handlingen, (ii) at namsmyndigheten gis rett til å utføre handlingen, eller (iii) at saksøkte pålegges en løpende mulkt frem til handleplikten blir oppfylt.

Stemmemforpliktelser i aksjonæravtaler omfattes ikke av de nevnte særreguleringene, og spørsmålet om tvangsfullbyrdelse må vurderes etter § 13-14 første ledd. Det samme vil også gjelde de fleste andre reguleringer i aksjonæravtaler. Ordlyden i § 13-14 første ledd setter ikke

---

¹⁶⁶ Falkanger et al. (2017) kommentar til tvangsl. § 13-2 pkt. 2.

¹⁶⁷ I.c.

¹⁶⁸ I.c.

¹⁶⁹ Tvangsl. § 13-14 første ledd.

noen begrensninger for hvilket fullbyrdelsesalternativ saksøkeren kan eller bør velge. En naturlig språklig forståelse av ordlyden indikerer at alle fullbyrdelsesalternativene er aktuelle. Lovforarbeidene presiserer likevel at løsningen *må* være tvangsmulkt dersom fullbyrdelseshandlingen «bare kan utføres med saksøktes medvirkning».¹⁷⁰ Uttalelsen har støtte i både juridisk teori og rettspraksis.¹⁷¹ Avgjørende for om en stemmeforpliktelse kan tvangsfullbyrdes ved naturaloppfyllelse – eller om tvangsfullbyrdelsen *må* skje ved tvangsmulkt – er dermed om handleplikten *bare* kan utføres med saksøktes medvirkning.

5.2.4 Saksøktes medvirkning

Spørsmålet om handleplikten *bare* kan utføres med saksøktes medvirkning beror på en konkret vurdering av den aktuelle handleplikten som søkes tvangsfullbyrdet. I teorien er det trukket frem at saksøktes medvirkning vil være nødvendig når aksjonæravtalen innebærer betydelige elementer av *personlig arbeidsinnsats* fra misligholderen.¹⁷² Woxholth trekker frem som eksempel på slik personlig arbeidsinnsats at aksjonæravtalen forplikter parten «til å være ansatt i selskapet, yte betydelige konsulenttenester til selskapet eller sitte i selskapets styre».¹⁷³ Er dette tilfellet vil *tvangsmulkt* være det eneste aktuelle alternativet etter tvangsl. § 13-14 første ledd.¹⁷⁴

Et annet eksempel på at en handleplikt *bare* kunne utføres med saksøktes medvirkning fremgår av saken LB-2007-30617 fra Borgarting lagmannsrett. En aksjonær fra Nord-Norge ble gjennom en aksjonæravtale forpliktet til å bosette seg i Ålesund for en lengre periode. Bakgrunnen for boplikten var at den ville gjøre det enklere for selskapet å innhente nødvendige myndighetstillatelser til selskapets drift (fiske). Aksjonæren flyttet imidlertid nordover igjen før boplikten var utløpt – i strid med avtalen. Motparten anførte da boplikten tvangsfullbyrdet ved naturaloppfyllelse. Lagmannsretten vurderte kravet, men kom til at klausulen var så inngripende i saksøktes personlige frihet at kravet ikke kunne naturaloppfylles. Retten begrunnet blant annet resultatet med støtte i juridisk teori, hvor det er uttalt at naturaloppfyllelse typisk er utelukket i kontrakter med «betydelig innslag av personlige arbeidsytelser», ettersom naturaloppfyllelse da vil innebære «et urimelig inngrep i den personlige frihet».¹⁷⁵ Saken har som underrettspraksis liten rettskildemessig verdi, men

---

¹⁷⁰ Ot.prp.nr. 65 (1990-1991) side 49-50

¹⁷¹ Hagstrøm et al. (2021) s. 406; Woxholth (2017) s. 258; HR-2023-782-U.

¹⁷² Woxholth (2017) s. 258.

¹⁷³ I.c.

¹⁷⁴ Se pkt. 5.2.3, *Tvangsl. § 13-14 første ledd*.

¹⁷⁵ LB-2007-30617 med videre henvisninger til Hagstrøm *Obligasjonsrett* (u.u.) s. 364.

illustrerer godt et eksempel på en handleplikt som innebærer et så betydelig innslag av personlig arbeidsinnsats at handlingen ikke kunne utføres uten saksøktes medvirkning. Boplikten kunne dermed ikke naturaloppfylles, noe som harmonerer godt med lovens forarbeider, tidligere praksis og juridisk teori.

5.3 Kjennelsen HR-2023-782-U

5.3.1 Rettspraksis

Høyesterett har nylig i kjennelsen HR-2023-782-U vurdert tvangsl. § 13-14 første ledd i tilknytning til en stemmeforpliktelse, hjemlet i en aksjonæravtale. Kjennelsen er første gang Høyesterett tar stilling til tvangsfyllbyrdelse av en aksjonæravtale og er derfor av stor relevans for denne masteroppgaven. Tvilsspørsmålet i saken var om en stemmeforpliktelse på selskapets generalforsamling kunne tvangsfyllbyrdes ved naturaloppfyllelse, eller om saksøkeren var begrenset til å kreve tvangsmulkt, jf. § 13-14 første ledd. For å få et klart inntrykk av hvordan retten tolket bestemmelsen, vil kjennelsen gjennomgås og analyseres.

5.3.2 Sakens faktum

Saken gjaldt en investeringsavtale inngått mellom to aksjonærer. Avtalen fastslo at Calexco S.å.r.l (36,96 %) skulle stemme for en kapitalnedsettelse i Boa IMR AS og for et skjevdelt tilleggsutbytte på 87,6 MNOK til Boa Offshore AS (63,04 %). Det oppstod tvist da minoritetsaksjonæren likevel stemte mot forslagene på BOA IMR sin generalforsamling, som medførte at forslaget ble nedstemt. Tvisten gikk til voldgift, hvor det ble fastslått at Calexco pliktet å stemme i tråd med avtalen. Boa Offshore begjærte da stemmeforpliktelsen tvangsfyllbyrdet ved Trøndelag tingrett med voldgiftsdommen som tvangsgrunnlag.

Tingretten avsa en kjennelse hvor Calexco ble pålagt å betale tvangsmulkt på kroner 100 000 hver uke frem til Calexco stemte i tråd med avtalen. Begge parter anket kjennelsen, hvorav Boa Offshore anket over fullbyrdelsesalternativet. Boa Offshore anførte at tvangsl. § 13-14 åpnet for at tvangsfyllbyrdelsen også kunne skje ved naturaloppfyllelse og at retten ikke var bundet til alternativet tvangsmulkt. *Lagmannsretten* kom i likhet med tingretten til at § 13-14 første ledd ikke åpnet for å tvangsfyllbyrde stemmeforpliktelsen på annen måte enn ved ileggelse av tvangsmulkt.¹⁷⁶ Lagmannsretten avsa derfor en ny kjennelse hvor Calexco igjen ble ilagt tvangsmulkt på kroner 100 000 hver uke frem til stemmeforpliktelsen ble oppfylt.

---

¹⁷⁶ HR-2023-782-U, avsnitt 7.

Boa Offshore sin anke over fullbyrdelsesalternativ førte dermed ikke frem. Begge parter anket saken videre til Høyesterett.

Boa Offshore anførte i anken for *Høyesterett* at lagmannsretten hadde tolket § 13-14 første ledd uriktig. Videre anførte de at domstolen kunne gi Boa Offshore eller namsmyndigheten rett til å stemme for Calexco på generalforsamlingen, i samsvar med voldgiftsdommen.¹⁷⁷

Anken gjaldt dermed om lagmannsretten hadde tolket en skreven rettsregel feil, noe ankeutvalget alltid har kompetanse til å prøve – selv ved en *videre anke*.¹⁷⁸ Calexco svarte at lagmannsretten hadde tolket § 13-14 første ledd riktig når det gjaldt at stemmeretten ikke kunne bemyndiges andre uten aksjeeierens samtykke.¹⁷⁹ Calexcos anførsel forutsetter altså at det å stemme ved selskapets generalforsamling, er en handleplikt som *bare* kan utøves av aksjonæren selv etter § 13-14 første ledd.

Calexco fremmet også en *selvstendig anke* for Høyesterett, men fordi denne rettet seg mot lagmannsrettens konkrete rettsanvendelse, falt den utenfor hva retten kunne prøve ved en *videre anke*.¹⁸⁰ Retten avviste derfor anken, jf. § 30-5.

5.3.3 Rettskilder

Ankeutvalget så først på ordlyden i § 13-14 første ledd. Retten kom til at ordlyden åpner for anvendelse av alle de tre fullbyrdelsesalternativene i saken.¹⁸¹ Retten bemerket imidlertid at lagmannsretten kom til at bare tvangsmulkt kunne anvendes – begrunnet i lovforarbeidene.

Ankeutvalget viste videre til at alle de tre fullbyrdelsesalternativene også fremgikk av den tidligere tvangsfullbyrdelsesloven av 1915 §§ 237 og 239. Bestemmelsene ble da forstått slik at dersom fullbyrdeshandlingen «bare kan utføres med saksøktes medvirkning», var tvangsmulkt eneste alternativ, se. Ot.prp.nr. 65 (1990-1991) side 49-50. Handlingen kunne i så fall *ikke* utføres av saksøker eller namsmyndigheten gjennom naturaloppfyllelse.

Ankeutvalget trakk også frem at odelstingsproposisjonen viser til et høringsutkast fra 1979. Høringsutkastet fastslår at «[d]et skulle imidlertid ikke være nødvendig å peke på at mulktalternativet må være det eneste i de tilfeller hvor handlingen bare kan utføres av saksøkte selv, i det hele mener departementet at det ikke i lovteksten bør sies noe nærmere om

---

¹⁷⁷ Ibid. avsnitt 9 og 2.

¹⁷⁸ Tvl. § 30-6 bokstav c.

¹⁷⁹ HR-2023-782-U, avsnitt 10.

¹⁸⁰ Se Tvl. § 30-6.

¹⁸¹ HR-2023-782-U, avsnitt 16.

i hvilke situasjoner de ulike gjennomføringsalternativ bør velges». ¹⁸² Høringsutkastet fastslår også at mulktalternativet må være det eneste, hvor handlingen *bare* kan utføres av saksøkte. Departementet overlater dermed til domstolene å velge gjennomføringsalternativ.

Etter å ha gjengitt forarbeidene, var ankeutvalget «enig med lagmannsretten i at mulktalternativet er det eneste i de tilfellene *saksøktes medvirkning er nødvendig* for å fullbyrde handleplikten. Dette inkluderer utvilsomt de tilfellene hvor den aktuelle handlingen er så personlig at saksøkte ikke kan overlate den til andre». ¹⁸³ Ankeutvalget sluttet seg her til forarbeidene og tidligere praksis som fastslår at dersom saksøktes medvirkning er nødvendig for fullbyrdelsen av handleplikten, er tvangsmulkt det eneste alternativet. I øvrige tilfeller vil alle bestemmelsens tre alternative fullbyrdelsesmåter kunne komme til anvendelse. Ankeutvalget opprettholdt her skillet mellom handlinger som *må* utføres av saksøkte selv, og handlinger saksøkte *kan* overlate til andre.

5.3.4 Hvordan kom ankeutvalget til resultatet?

Bakgrunnen for at lagmannsretten og ankeutvalget kom til ulike resultat, skyldes uenighet knyttet til den generelle lovtolkningen av om *saksøktes medvirkning er nødvendig* ¹⁸⁴ for å stemme for saksøkerens aksjer på generalforsamlingen.

Ankeutvalget begrunnet sitt resultat i at saksøktes medvirkning ikke er nødvendig for handlinger saksøkte frivillig kan la andre utføre, typisk ved å gi fullmakt. ¹⁸⁵ Handlingen *må* da ikke utføres av saksøkte selv. ¹⁸⁶ Tilfeller hvor handlingen *må* utføres av saksøkte selv, vil hovedsakelig være når saksøkte er forpliktet til å oppfylle en handling med betydelige elementer av personlig arbeidsinnsats, eller hvor han må oppfylle plikten rent fysisk. ¹⁸⁷ Da blir den personlige oppofrelsen så stor at naturaloppfyllelse typisk vil være utelukket, fordi det innebærer et urimelig inngrep i saksøktes personlige frihet. ¹⁸⁸

Hovedregelen i aksjeloven er at hver aksjonær stemmer for *sine* aksjer på generalforsamlingen, jf. asl. § 5-3. Dette utgangspunktet kan fravikes dersom aksjeeieren gir skriftlig fullmakt til en fullmektig med rett til å opptre for aksjonæren på generalforsamlingen, jf. asl. § 5-2 første og annet ledd. Fullmakten må både dateres og signeres for å være

---

¹⁸² HR-2023-782-U, avsnitt 19; Ot.prp.nr. 65 (1990-1991) side 49-50.

¹⁸³ HR-2023-782-U, avsnitt 21.

¹⁸⁴ Ot.prp.nr. 65 (1990-1991) side. 49-50.

¹⁸⁵ HR-2023-782-U, avsnitt 22.

¹⁸⁶ I.c.

¹⁸⁷ Se pkt. 5.2.4, *Saksøktes medvirkning*.

¹⁸⁸ Hagstrøm (2021) s. 399.

gyldig.¹⁸⁹ De nevnte formkravene kan imidlertid fravikes dersom *samtlig aksjonærer* samtykker til det;¹⁹⁰ da vil et muntlig samtykke være tilstrekkelig. Det anses derfor på det rene at aksjonærer frivillig *kan* overdra sin stemmerett på generalforsamlingen til andre, ved fullmakt eller samtykke. Dette er et moment ankeutvalget fremhevet ved å vise til asl. § 5-2. Momentet fremstår som sentralt for ankeutvalgets resultat.

Ankeutvalget viste også til den åpne ordlyden i tvangsl. § 13-14 første ledd som «tilsier at bestemmelsen hjemler en slik tvangsoverføring».¹⁹¹ Som vi har sett ovenfor setter ikke ordlyden i seg selv noen begrensninger for naturaloppfyllelse – det er det forarbeidene som gjør. Ordlyden tyder tvert imot på at enhver handling som omfattes av bestemmelsen, inkludert en stemmeforpliktelse, kan oppfylles gjennom alle bestemmelsens tre fullbyrdelsesalternativer.

Ankeutvalget fant også støtte for tolkningen i «hensynet til å sikre en mest mulig effektiv tvangsfyllbyrdelse».¹⁹² Dersom naturaloppfyllelse ikke tillates, vil misligholderen ilegges tvangsmulkt istedenfor. Tvangsmulkt skaper en uheldig situasjon ved at misligholderen kan velge å betale tvangsmulkten, istedenfor å oppfylle avtalen. I et tilfelle som HR-2023-782-U, hvor utbyttet som krevdes skjevdelt var på 87,6 MNOK, ville den misligholdende part kunne misligholdt avtalen i 876 uker, som tilsvarer 16,8 år – før mulkten oversteg utbyttebeløpet.¹⁹³ Utregningen tar ikke høyde for særreguleringer som kan medføre forsinkelser ved inndrivelsen av tvangsmulkten, eller reglene om forsinkelsesrenter. Eksempelet illustrerer likevel godt at inndrivelse av tvangsmulkt kan være både tid- og ressurskrevende. I tillegg oppstår det en risiko for at misligholderen kan spekulere i å misligholde avtalen og heller betale tvangsmulkten. Dette gjør at tvangsmulkt tidvis er et lite effektivt virkemiddel; typisk når aksjonæravtalen regulerer strategiske forhold eller omhandler store verdier, slik at tvangsmulkten får en uvesentlig rolle for aksjonærene.

Naturaloppfyllelse vil i mange tilfeller kunne sikre effektivitet ved at aksjonæravtalen faktisk tvangsgjennomføres etter sitt innhold. Tvangsgjennomføringen vil også kunne virke preventiv mot fremtidige mislighold – ved at partene er kjent med at avtalen, ved mislighold, kan

---

¹⁸⁹ Asl. § 5-2 annet ledd, annet punktum.

¹⁹⁰ Asl. § 5-2 fjerde ledd.

¹⁹¹ HR-2023-782-U, avsnitt 22.

¹⁹² I.c.

¹⁹³ $87\,600\,000\text{kr (utbyttet)} / 100\,000\text{kr per uke (tvangsmulkt)} = 876\text{ uker}$. $876\text{ uker} / 52\text{ uker per år} = 16,8\text{ år}$.

tvangsgjennomføres. Effektivitets- og prevensjonshensyn vekter etter dette for at naturaloppfyllelse er en hensiktsmessig måte å tvangsfullbyrde stemmeforpliktelse på.

5.3.5 Oppsummering

Det fremstår som at ankeutvalget la betydelig vekt på at en aksjonær *kan* la andre stemme for seg på generalforsamlingen. Utvalget viste til forarbeidene som tingretten og lagmannsretten la avgjørende vekt på, men kom til at handlingen (stemmeutøvelse på generalforsamlingen), ikke er av en slik personlig art at den *må* utføres av aksjonæren selv. Forarbeidene utgjør dermed ingen hindring for rettens tolkning. Videre fant ankeutvalget også støtte for tolkningen i bestemmelsens ordlyd og effektivitetshensyn.

Høyesterett foretok en presiserende tolkning og avklarte at stemmeforpliktelse *ikke* er av en slik personlig art at de *må* utøves av aksjonæren selv. Retten konkluderte derfor med at «Alle bestemmelsens tre alternativer er mulige måter å tvangsfullbyrde en aksjeeiers plikt til å stemme i en konkret sak på generalforsamlingen i et aksjeselskap [...]».¹⁹⁴ På grunn av ankeutvalgets begrensede kompetanse ved videre anke, vurderte retten kun den generelle rettslige forståelsen av rettsregelen – altså lovtolkningen, jf. tvl. § 30-6 bokstav c.

Rettsanvendelsen som gjelder anvendelsen av rettsregelen på sakens faktum (subsumsjonen), falt utenfor ankeutvalgets kompetanse. Ankeutvalget opphever etter dette lagmannsrettens kjennelse, og overlot til *lagmannsretten* å avgjøre hvilket fullbyrdelsesalternativ som skulle velges.¹⁹⁵ I neste punkt rettes fokuset mot sakens videre behandling i lagmannsretten.

5.4 Kjennelsen 23-68187ASK-FROS

Lagmannsretten tok i sak 23-68187ASK-FROS stilling til valg av fullbyrdelsesmåte. Retten gjenga store deler av HR-2023-782-U og la ankeutvalgets lovforståelse til grunn. Alle de tre alternativene var derfor mulige måter å tvangsfullbyrde den aktuelle stemmeforpliktelsen.

Lagmannsretten uttalte at hva som var riktig fullbyrdelsesmåte i saken, beror på en konkret vurdering hvor «Hensynet til å sikre en mest mulig effektiv tvangsfullbyrdelse, og hva som er forsvarlig overfor saksøkte, er blant vurderingstemaene».¹⁹⁶

Retten viste til at Calexco ble ilagt mulkt ved tingrettens kjennelse 4. oktober 2022, og at «Det er på det rene at mulkten ikke har ført til at handleplikten har blitt gjennomført. Det ser heller ikke ut til at dette i fremtiden vil ha noen effekt». Lagmannsretten viste til et

---

¹⁹⁴ HR-2023-782-U, avsnitt 24.

¹⁹⁵ Ibid. avsnitt 25.

¹⁹⁶ 23-068187ASK-FROS med videre henvisninger.

prosesskriv av 24. mai 2023, hvor det fremkom at Calexco valgte å ikke etterkomme tvangsmulkten, fordi de var av den oppfatning at det forelå hindringer for å utøve stemmeretten. Lagmannsretten vurderte derfor løpende mulkt til å ikke være et hensiktsmessig tiltak for å håndheve Calexco sin handleplikt.

Retten viste også til at namsmannen er en uavhengig instans, slik at det vil fremstå trygt for partene at stemmeretten utøves av namsmannen – særlig i et tilfelle som det aktuelle, hvor partene var svært uenige og det også forelå øvrige rettstvister mellom dem. På motsatt side uttaler retten at den ikke så betenkeligheter ved å overlate stemmeretten til Boa Offshore, fordi det fremgår av tvangsgrunnlaget (voldgiftsdommen) hva stemmegivningen skal gå ut på. Retten fant sistnevnte løsning mer praktisk, fordi man unngår at namsmannen involveres i saken.

Lagmannsretten konkluderte etter dette med at «handleplikten i form av stemmegivning skal gjennomføres av Boa Offshore AS». Saksøker fikk dermed rett til å stemme på vegne av saksøktes aksjer på generalforsamlingen.

5.5 Krav til tvangsgrunnlaget for tvangsfullbyrdelse

Ankeutvalget oppstilte i HR-2023-782-U visse krav til selve *tvangsgrunnlaget* for at det skal kunne tvangsfullbyrdes i en fullbyrdesdom eller lignende.¹⁹⁷ Retten uttalte at tvangsgrunnlaget må fastslå «hva stemmegivningen skal gå ut på».¹⁹⁸ For å kunne fastslå dette må det fremgå klart fra aksjonæravtalen *hva* stemmeforpliktelsen går ut på. Avtalen må altså inneholde en konkret stemmeplikt. Videre vil det også være en forutsetning at det kan utledes fra aksjonæravtalen *når* stemmeforpliktelsen gjelder, slik at avtalens rammer er tilstrekkelig klarlagt. Disse kriteriene vil være forutsetninger for at retten (eller voldgiftsretten) skal kunne fastslå at det foreligger et mislighold. Kriteriene kan utledes fra kjennelsen HR-2023-782-U og bygger derav på ulovfestet rett. Endelig er det også en forutsetning at aksjonæravtalen er *gyldig*, slik at partene er bundet av avtalen og forpliktet til å oppfylle dens innhold.¹⁹⁹

Når kriteriene er oppfylt kan retten eller voldgiftsretten fatte en avgjørelse som fastslår hva stemmegivningen konkret skal gå ut på. Avgjørelsen utgjør da tvangsgrunnlaget.²⁰⁰ Skal en dom være *tvangskraftig* må den være rettskraftig og en eventuell oppfyllelsesfrist må være

---

¹⁹⁷ Se pkt. 5.2.2, *Tvangsgrunnlag og tvangskraft*.

¹⁹⁸ HR-2023-782-U, avsnitt 24.

¹⁹⁹ Færstad og Taule (2018) s. 271.

²⁰⁰ Se pkt. 5.2.2, *Tvangsgrunnlag og tvangskraft*.

oversittet.²⁰¹ For kjennelser kreves det at kjennelsen er forkynt og at eventuelle oppfyllelsesfrister er oversittet, jf. § 4-13 første ledd. Fastsetter dommen eller kjennelsen en *betalingsplikt*, kan utlegg begjæres når oppfyllelsesfristen er oversittet – selv om avgjørelsen ikke er rettskraftig, jf. §§ 4-12 annet ledd og 4-13 annet ledd. Dette gjelder likevel *ikke* dersom saksøkte stiller sikkerhet for kravet.²⁰² For voldgiftsdommer kreves det, i likhet med alminnelige dommer og kjennelser, at avgjørelsen er rettskraftig og at eventuelle oppfyllelsesfrister er oversittet, jf. tvangsl. § 4-15. Når tvangsgrunnlaget er tvangskraftig kan parten reise *fullbyrdelsessøksmål* for å få tvangsfullbyrdet tvangsgrunnlaget.

5.6 Valget mellom fullbyrdelsesalternativene

Ettersom de praktiske konsekvensene av et krav på naturaloppfyllelse kontra tvangsmulkt er svært ulike, er det ikke en selvfølge at terskelen for anvendelse skal være lik. Inngangsvilkårene for tvangsfullbyrdelse ligger i at vilkårene «tvangskraftig» og «tvangsgrunnlag» må være oppfylt. Ordlyden § 13-14 første ledd legger ikke opp til en varierende terskel avhengig av om saksøker anfører tvangsmulkt eller naturaloppfyllelse. Ankeutvalget uttalte også i kjennelsen HR-2023-782-U at retten i betydelig grad kan velge blant bestemmelsens tre fullbyrdelsesalternativer, forutsatt det ikke gjelder personlige ytelser som *må* utføres av saksøkte selv. Den vide valgfrihet tyder på at terskelen er lik for de ulike alternativene. I samme retning taler det at tvangsfullbyrdelse *ikke* er en misligholdsbeføyelse, men snarere et virkemiddel for å tvangsgjennomføre en forpliktelse. Terskelen for anvendelse av de ulike fullbyrdelsesalternativene fremstår etter dette som lik, men de praktiske ulikhetene begrunner hvorfor tvangsmulkt er det eneste alternativet når handleplikten gjelder personlige ytelser.

For misligholderen kan det fremstå mer usikkert når saksøkeren gis rett til å tvangsgjennomføre handleplikten, enn når namsmannen gis den samme retten. Et sentralt poeng er imidlertid at ankeutvalget i HR-2023-782-U fastslo at tvangsgrunnlaget *må* fastslå «hva stemmegivningen [eller handlingen] skal gå ut på».²⁰³ Uttalelsen sikrer at saksøker ikke går utenfor sin myndighet ved gjennomføringen av handleplikten.²⁰⁴ Velger saksøker likevel å stemme i strid med fullmakten han er gitt gjennom fullbyrdelsesdommen, har han gått utenfor sin myndighet og stemmegivningen må derfor anses ugyldig. De strenge kravene til presisjon

---

²⁰¹ Tvangsl. § 4-12 første ledd.

²⁰² Tvangsl. §§ 4-12 annet ledd og 4-13 annet ledd.

²⁰³ HR-2023-782-U, avsnitt 24.

²⁰⁴ Se pkt. 5.4, *Kjennelsen 23-68187ASK-FROS*.

til tvangsgrunnlaget sikrer at saksøkeren handler i tråd med dommen og gjør at handleplikten trygt kan utføres av saksøkeren. Løsningen bidrar til effektivitet, ved at tvangsfullbyrdelsen kan gjennomføres uten at namsmannen involveres i gjennomføringen.

5.7 Kjennelsens overføringsverdi

5.7.1 Problemstilling

En stemmeforpliktelse er en organisatorisk rettighet som det nå er avklart at kan tvangsfullbyrdes.²⁰⁵ Et interessant spørsmål er om også *andre reguleringer* i aksjonæravtaler enn stemmeforpliktelser kan tvangsfullbyrdes. For å besvare spørsmålet, vil det være naturlig å se til kjennelsen HR-2023-782-U, i tillegg til andre relevante rettskilder. I fortsettelsen vil fokuset først rettes mot rettede emisjoner, som kan krenke både aksjonærenes økonomiske og organisatoriske rettigheter. Deretter rettes fokuset mot tvangsfullbyrdelse av en aksjonæravtale som har blitt lovstridig etter en lovendring. Endelig ser vi nærmere på om «blanco»-aksjonæravtaler²⁰⁶ kan tvangsfullbyrdes.

5.7.2 Rettede emisjoner

En emisjon innebærer at generalforsamlingen, etter forslag fra styret, vedtar nytegning av aksjer, jf. asl. § 10-1, jf. 10-3. De eksisterende aksjonærene gis da en fortrinnsrett til å delta forholdsmessig i emisjonen ut fra sine tidligere eierandeler i selskapet, jf. § 10-4.

Fortrinnsretten sikrer at eksisterende aksjonærer ikke får sin eierandel og stemmerett utvannet gjennom emisjonen. Ved *rettede emisjoner* fravikes denne fortrinnsretten,²⁰⁷ ved at kun enkelte aksjonærer og/eller nye investorer gis rett til å delta i emisjonen.²⁰⁸ Rettes emisjonen kun mot enkelte aksjonærer, vil den stride mot likhetsprinsippet i aksjeloven.²⁰⁹ Emisjonen kan likevel være legitim dersom den er saklig begrunnet i selskapets interesse.²¹⁰ Er den derimot ikke saklig begrunnet, vil asl. § 5-21 om myndighetsmisbruk sette begrensninger for generalforsamlingens myndighet.²¹¹ For å vedta en rettet emisjon mot en aksjonærs vilje kreves det kvalifisert flertall på generalforsamlingen og beslutningen må ligge innenfor styrets forslag, jf. § 10-5 første ledd, jf. § 5-18.

---

²⁰⁵ HR-2023-782-U.

²⁰⁶ En aksjonæravtale som regulerer en generell eller uspesifisert plikt. Se pkt. 5.7.4, *Tvangsfullbyrdelse av «blanco»-aksjonæravtaler*.

²⁰⁷ Jf. asl. § 10-5.

²⁰⁸ Andenæs et al. (2016) s. 505.

²⁰⁹ Asl. § 4-1.

²¹⁰ Andenæs et al. (2016) s. 508.

²¹¹ Sml. asl. § 5-21; Truyen (2005) s. 374.

Konsekvensene av en rettet emisjon er at aksjonærene som ikke deltar i emisjonen får sine aksjeeierandeler utvannet. Utvanningen medfører vanligvis en tilsvarende utvanning av aksjonærenes stemmerett ved generalforsamlingen (organisatorisk rettighet). Unntak kan likevel forekomme, hvor de aksjene som utstedes er typiske «B-aksjer» uten stemmerett. I mange tilfeller vil imidlertid rettede emisjoner medføre en betydelig krenkelse av de øvrige aksjonærenes organisatoriske rettigheter.²¹² I forlengelsen av dette kan rettede emisjoner innebære en krenkelse også av aksjonærenes økonomiske rettigheter. Fastsettes emisjonskursen til en *favørkurs*, vil dette innebære at tegneren tilgodeses økonomisk, på bekostning av de øvrige aksjonærene. En favørkurs innebærer at aksjeinnskuddet er lavere enn verdien på aksjene som emitteres.²¹³ For å vurdere om emisjonskursen er en favørkurs må det foretas en verdsettelse av emisjonskursen. Verdsettelsen foretas med utgangspunkt i selskapets underliggende verdier, med mindre omsetningsverdien av aksjene settes høyere – da legges heller omsetningsverdien til grunn.²¹⁴

Grunnet manglende norsk rettspraksis om temaet, vises det her til en dansk voldgiftsdom som omhandler tvangsfullbyrdelse av en avtale som forpliktet partene til å *frastå* fra rettede emisjoner. I voldgiftsdommen Werlauff trekker frem gjennomfører en majoritetsaksjonær en rettet emisjon til seg selv – i strid med en aksjonæravtale.²¹⁵ Den rettede emisjonen gjorde at kun majoritetsaksjonæren fikk tegne nye aksjer, og minoritetsaksjonærens eierandel ble derfor utvannet. Minoritetsaksjonæren motsatte seg emisjonen og krevde emisjonsaksjene tvangssolgt, slik at aksjene ville fordeles forholdsmessig mellom de to aksjonærene. Minoritetsaksjonæren vant frem i voldgiftsretten og fikk dom for tvangssalg av aksjene, slik at emisjonsaksjene ble forholdsmessig fordelt mellom aksjonærene ut fra deres tidligere eierforhold i selskapet.

Voldgiftsdommen har svært begrenset rettskildemessig verdi for norsk rett, både fordi avgjørelsen bygger på dansk rett, og fordi avgjørelsen er avsagt i voldgift. Saken illustrerer likevel at tvangsfullbyrdelse av denne typen forpliktelser, kan være mulig etter dansk rett og at det ikke var en hindring at handlingen (emisjonen) ikke kunne reverseres selskapsrettslig. Dersom en tilsvarende sak kommer opp for en norsk domstol, kan det være hensiktsmessig å

---

²¹² Truyen (2005) s. 423.

²¹³ I.c.

²¹⁴ I.c.

²¹⁵ Woxholth (2017) s. 257 med videre henvisninger til Werlauff (2016) s. 444.

se til den rettslige argumentasjon i voldgiftsdommen av hensyn til en nordisk rettsenhet. Det er likevel usikkert om resultatet ville blitt det samme, men spørsmålet belyses i det følgende.

Etter norsk rett krever ikke tvangssalg av aksjer noen konkret personlig oppofrelse fra misligholderen og det kan derfor i likhet med stemmegivning på generalforsamlingen overlates til en fullmektig. At handlingen ikke er så personlig at den *må* utføres av misligholderen selv, var et tungtveiende moment i HR-2023-782-U. Videre er utgangspunktet i norsk rett at avtaler *kan* tvangsfullbyrdes, noe som også gjelder aksjonæravtaler.²¹⁶

Utgangspunktet skiller ikke mellom organisatoriske, økonomiske og disposisjonsrettigheter, som indikerer at utgangspunktet gjelder for alle aksjonæravtaler – unntatt de som regulerer personlige handleplikter. Et annet moment er at aksjonæravtaler ofte inngås mellom profesjonelle parter, hvor hensynet til forutberegnelighet og effektivitet vekter tungt.²¹⁷

Tvangsfullbyrdelse, særlig naturaloppfyllelse, vil ofte sikre at avtalen oppfylles etter sitt innhold og at fullbyrdelsen skjer effektivt. Som vi har sett, vil heving og erstatning sjeldent sikre at aksjonæravtalen oppfylles etter sitt innhold. *Tvangsmulkt* vil på sin side være effektivt i noen sammenhenger, og lite effektivt i andre.²¹⁸ Tvangsfullbyrdelse gjennom *naturaloppfyllelse* vil i større grad enn de øvrige alternativene kunne sikre at avtalen oppfylles etter sitt innhold.

På motsatt side vil tvangssalg av aksjer fremstå mer inngripende for misligholderen, enn om saksøkeren gis rett til å stemme på misligholderens vegne. Ved salg fratras misligholderen råderetten over aksjene varig, fremfor en midlertidig fratagelse av stemmeretten. At tvangsfullbyrdelse kan være inngripende, er likevel ikke en avgjørende innvending. Nettopp fordi tvangsfullbyrdelse kan være svært inngripende, avgrenser lovgivningen mot tvangsfullbyrdelse av personlige ytelser.²¹⁹ Videre inngås som nevnt aksjonæravtaler ofte mellom profesjonelle parter, et moment som også kan anføres *mot* tvangsfullbyrdelse. Argumentasjonen bygger da på at når partene ikke eksplisitt har inntatt en klausul om at avtalen kan tvangsfullbyrdes, tilsier dette at tvangsfullbyrdelse ikke skal være mulig. Unnlåtelsen av å innta klausulen tolkes da som et eksplisitt valg om å ikke åpne for tvangsfullbyrdelse i avtaleforholdet. Endelig er det også et moment at dersom naturaloppfyllelse godtas, vil dette åpne for at majoritetsaksjonæren i den nevnte

---

²¹⁶ Hagstrøm et al. (2021) s. 397; Woxholth (2017) s. 258.

²¹⁷ Woxholth (2017) s. 221-222.

²¹⁸ Sml. 23-068187ASK-FROS.

²¹⁹ Se LB-2007-30617 med videre henvisninger til Hagstrøm *Obligasjonsrett* (u.u.) s. 364; HR-2023-782-U.

voldgiftsdommen kan tvinge gjennom en kapitalforhøyelse mot minoritetsaksjonærens vilje – noe som skaper en uheldig rettssituasjon.

Høyesterett slår i HR-2023-782-U fast at det er et sentralt moment er om handlingen *må* utføres av saksøkte selv, eller om den kan utføres av en fullmektig. Når det gjelder salg av aksjer, kan dette utføres av en fullmektig og dette vil være et tungtveiende moment for at tvangsfullbyrdelse ved naturaloppfyllelse er mulig. Videre er det et sentralt moment at hovedregelen i norsk rett er at aksjonæravtaler kan tvangsfullbyrdes, og at tvangsfullbyrdelse tidvis kan være både effektivt og forutberegnelighet for partene – særlig i profesjonelle avtaleforhold. I motsatt retning er de mest tungtveiende momentene at partene eksplisitt kan ha valgt å unnlate å regulere tvangsfullbyrdelse, og at majoritetsaksjonæren ikke bør kunne tvinge gjennom en kapitalforhøyelse mot minoritetsaksjonærens vilje. Det foreligger tungtveiende momenter i begge retninger, men ut fra kjennelsen HR-2023-782-U og ut fra hovedregelen om at aksjonæravtaler kan tvangsfullbyrdes, er det mye som taler for at tvangssalg av aksjer også kunne skjedd etter norsk rett – ved spørsmål om å tvangsfullbyrde en aksjonæravtale som forbyr en rettet emisjon.

Et siste aktuelt spørsmål på dette punkt, er om det kunne vært aktuelt å løse problemstillingen på andre måter, eksempelvis gjennom en gjenopprettelsesemisjon. En gjenopprettelsesemisjon ville løst problemet med utvanningen, men for å gjennomføre emisjonen måtte styret først fremmet et forslag som deretter måtte blitt akseptert av generalforsamlingen. Det er imidlertid problematisk å pålegge styret og generalforsamlingen dette, når aksjonæravtalen kun binder minoritetsaksjonæren og majoritetsaksjonæren – ikke selskapet. En dom mellom partene måtte i så fall pålagt dem å stemme for gjenopprettelsesemisjonen ved generalforsamlingen, men den kunne ikke pålagt styret å fremme et slik forslag. Det vil derimot være enklere å pålegge misligholderen tvangssalg av en forholdsmessig andel av emisjonsaksjene, i likhet med den danske voldgiftsdommen. Selv om heller ikke tvangssalg er helt uproblematisk, unngår man problematikken med at selskapet ikke er part i avtalen.

5.7.3 Tvangsfullbyrdelse av en lovstridig aksjonæravtale

Det ble nevnt under punkt 2.6 at det kan oppstå utfordringer ved at innholdet i en aksjonæravtale blir lovstridig, som følge av en lovendring. I eksempelet forpliktet avtalepartene seg til å stemme frem fire menn og én kvinne som styremedlemmer, men før avstemningen ble gjennomført, skjedde det en lovendring som regulerte at maksimalt tre av styrets fem medlemmer kunne være av samme kjønn, se. asl. § 6-11a annet ledd, nr. 2.

Aksjonæravtalen utgjør her en stemmeforpliktelse, som i utgangspunktet kan kreves tvangsfullbyrdet, jf. HR-2023-782-U.

I et slikt tilfelle vil aksjonæravtalens innhold være i strid med den nye aksjelovgivningen. At avtaleinnholdet «er imod Loven» tyder i seg selv på at aksjonæravtalen blir ugyldig, jf. NL-5-1-2. Likevel foreligger det *ikke* et generelt utgangspunkt i norsk rett om at enhver avtale som strider mot loven er ugyldig.²²⁰ Ugyldigheten beror på en konkret vurdering av selve lovovertreddelsen.²²¹ Det avgjørende er om avtalen enten strider mot preseptorisk lovgivning, om avtalen vil være urimelig å oppfylle²²² eller om det vil stride mot ærbarhet å gjøre avtalen gjeldende, jf. NL-5-1-2.

Når avtalen strider mot preseptorisk lovgivning, slik den gjør i eksempelet, vil avtalen være ugyldig så langt lovstriden – ugyldighetsgrunnen – tilsier.²²³ Avtalerettslig gyldighet er en forutsetning for at avtalen skal bindende partene, og en forutsetning for at avtalen skal kunne tvangsfullbyrdes av en domstol, sml. HR-2023-782-U. En domstol vil etter dette *ikke* kunne tvangsfullbyrde aksjonæravtalen, fordi den strider mot preseptorisk lovgivning og derfor er ugyldig.²²⁴

5.7.4 Tvangsfullbyrdelse av «blanco»-aksjonæravtaler

Med «blanco»-aksjonæravtaler menes her en aksjonæravtale som regulerer en generell eller uspesifisert plikt – typisk en innskuddsplikt. Situasjonen kan oppstå dersom aksjonærene i et selskap avtaler at de skal ha en «plikt til å delta i fremtidige kapitalforhøyelser», uten å presisere innholdet ytterligere. Det første spørsmålet er naturligvis om avtalen er avtalerettslig gyldig. Etersom avtalefriheten gjelder på selskapsrettens område vil utgangspunktet være at avtalen er gyldig.

Videre kreves det etter HR-2023-782-U at avtalen må ha et tilstrekkelig konkret innhold.²²⁵ På den ene siden fremgår det klart av aksjonæravtalen at partene har en innskuddsplikt i selskapet. Samtidig medfører avtalens generelle utforming at omfanget av innskuddsplikten fremstår uklart; det kan derfor være usikkert om aksjonærene har forpliktet seg til å skyte inn 10 000 kroner eller 10 millioner kroner. I et slikt tilfelle må avtalen begrenses oppad, gjerne ut

---

²²⁰ Se pkt. 2.6, *Begrensninger som følge av rammereguleringer*.

²²¹ HR-2022-1120-A, avsnitt 37.

²²² Jf. avtl. § 36 eller øvrige ugyldighetsregler.

²²³ HR-2023-2167-A, avsnitt 43.

²²⁴ Se pkt. 5.5, *Krav til tvangsgrunnlaget for tvangsfullbyrdelse*.

²²⁵ I.c.

fra hva som ble sagt i forbindelse med avtaleinngåelsen, eller ut fra tidligere praksis i selskapet. Kanskje har selskapet en fast praksis på at aksjonærene skyter inn 50 000 kroner per år for å bidra til selskapets vekst. Foreligger det hverken tidligere praksis eller andre presiseringer av beløpet, vil avtalen gjerne være for generell til å kunne tvangsfullbyrdes.

Endelig bør det også kreves at avtalen fastslår tidsrommet forpliktelsen skal gjelde for, sett hen til kjennelsen HR-2023-782-U.²²⁶ Gjelder avtalen kun for neste generalforsamling, eller gjelder den for de neste 10 årene? Uten klarlegging på dette punkt, kan det være vanskelig å fastslå når avtalen faktisk er misligholdt. Avtalens rammer må etter dette være tilstrekkelig klarlagt for at tvangsgrunnlaget skal kunne fastslå hva tvangsfullbyrdelsen skal gå ut på.

5.8 Sammenfatning

Oppgaven illustrerer at de kontraktsrettslige misligholdsbeføyelsene kan komme til anvendelse ved mislighold av aksjonæravtaler. Fordi aksjonæravtaler befinner seg i et krysningspunkt mellom avtaleretten, obligasjonsretten og selskapsretten, er de kontraktsrettslige misligholdsbeføyelsene erstatning og heving sjeldent godt egnet til å sanksjonere mislighold av aksjonæravtaler.²²⁷ Dette medfører at øvrige konsekvenser som konvensjonalbot, utkjøpsklausuler og tvangsfullbyrdelse får en særlig fremtredende rolle som konsekvenser ved mislighold av aksjonæravtaler.

Frem til kjennelsen HR-2023-782-U var det uavklart om aksjonæravtaler kunne tvangsfullbyrdes på annen måte enn ved anvendelse av tvangsmulkt, noe retten svarte bekreftende på. Funnene i avhandlingen tyder på at kjennelsen kan få overføringsverdi også til andre reguleringer i aksjonæravtaler enn stemmeforpliktelser. Det gjenstår imidlertid å se om Høyesterett følger opp HR-2023-782-U i senere avgjørelser som omhandler tvangsfullbyrdelse av aksjonæravtaler, og med dette klarlegger rettstilstanden ytterligere.

---

²²⁶ I.c.

²²⁷ Se kapitlene 3 og 4.

Kilderegister

Litteratur

- Andenæs, Mads Henry, et al. *Aksjeselskaper & Allmennaksjeselskaper*, 3. utg., 07 Media AS 2016.
- Bergby, Gunnar, Tore Schei, Jens Edvin A. Skoghøy og Toril M. Øye, *Lov, sannhet, rett – Norges Høyesterett 200 år*, 1. utg., Universitetsforlaget AS 2015.
- Bråthen, Tore, *Selskapsrett*, 7. utg., Fagbokforlaget 2022.
- Bråthen, Tore, *Personklausuler*, 1. utg., Ad Notam Gyldendal 1996.
- Cordero-Moss, Giuditta, *Internasjonal privatrett*, 2. utg., Universitetsforlaget AS 2021.
- Gjein, Erlend Eriksen, *Aksjeklasser. Adgangen til å regulere aksjeeiers rettigheter og forpliktelser i aksjeklasser*, 1. utg., Universitetsforlaget AS 2020.
- Haaskjold, Erlend, *Obligasjonsrett. En innføring*, 1. utg., Universitetsforlaget AS 2017.
- Hagstrøm, Viggo, et al. *Obligasjonsrett*, 3. utg., Universitetsforlaget AS 2021.
- Hagstrøm, Viggo og Are Stenvik, *Erstatningsrett*, 2. utg., Universitetsforlaget AS 2019.
- Hagstrøm, Viggo og Herman Bruserud, *Kjøpsrett*, 2. utg., Universitetsforlaget AS 2015.
- Kansmark, Jan og Carl Martin Roos, *Aktieägaravtal – en kortfattad handbok*, 2. utg., Fritzes 1994.
- Kjelland, Morten, *Erstatningsrett – en lærebok*, 3. utg., Universitetsforlaget AS 2023.
- Lowzow, Halfdan, Bjørn Gabriel Reed og Geir Steinberg, *Aksjonæravtaler*, 1. utg., Ad Notam Gyldendal 1993.
- Meyer, Johannes Hygen, *Erstatningsrettens årsakskrav*, 1. utg., Universitetsforlaget AS 2021.
- Roos, Carl Martin, *Avtal och rösträtt – En aktiebolagsrättslig studie*, 1. utg, Almqvist & Wiksell Förlag AB 1969.
- Truyen, Filip, *Aksjonærenes myndighetsmisbruk – en studie av asl./asal. § 5-21 og uskrevne misbruksprinsipper*, 1. utg., J. W. Cappelens Forlag AS 2005.
- Werlauff, Erik, *Selskabsret*, 10. utg., Karnov Group Denmark A/S 2016.

Woxholth, Geir, *Selskapsrett*, 7. utg., Gyldendal Norsk Forlag AS 2021.

Woxholth, Jannik, *Aksjonæravtaler*, 2. utg., Gyldendal Norsk Forlag AS 2017.

Tidsskrifter

Færstad, Jan-Ove og Aleksander F. Taule, «En introduksjon til avtaleretten», *Jussens Venner* 2018/5, s. 269-305.

Hjort, Harald, «Aksjonæravtaler» *Praktisk økonomi & finans* 2005/4, s. 65-75.

Kjønstad, Asbjørn, «En modell for culpavurderingen», *Tidsskrift for erstatningsrett* 2005/2, s. 87-121.

Ravlo-Losvik, Line, «Omsetningsreguleringer i aksjeselskaper» *Tidsskrift for forretningsjus* 2008/2, s. 87-116.

Skar, Henrik, «Omgåelse i aksjeselskapsretten*», *Tidsskrift for Rettsvitenskap* 2019/3-4, s. 269-306.

Lover

Lov 15. april 1687 Kong Christian Den Femtis Norske Lov (NL)

Lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene (domstolloven)

Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skadeerstatningsloven)

Lov 21. juni 1985 nr. 78 om registrering av foretak (foretaksregisterloven)

Lov 13. mai 1988 nr. 27 om kjøp (kjøpsloven)

Lov 03. juli 1992 nr. 3 om avhending av fast eiendom (avhendingslova)

Lov 26. juni 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrdelse (tvangsfullbyrdelsesloven)

Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven)

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven)

Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)

Lovkommentarer

Aasbrenn, Gjermund, «Karnov lovkommentar til tvisteloven», I Lovdata Pro (2023) hentet 24.04.2024.

Falkanger, Thor, et al., «Tvangsfullbyrdelsesloven. Lovkommentar», I Juridika (2018) hentet 24.04.2024.

Rettspraksis

Høyesterettsavgjørelser

Rt. 1988 s. 7

Rt. 1992 s. 64

Rt. 1993 s. 312

Rt. 1994 s. 471

Rt. 1994 s. 581

Rt. 1994. s. 1617

Rt. 1998 s. 1510

Rt. 2000 s. 679

Rt. 2001 s. 1702

Rt. 2003 s. 400

Rt. 2003 s. 1501

Rt. 2004 s. 675

Rt. 2006 s. 522

Rt. 2007 s. 172

Rt. 2012 s. 1926

Rt. 2015 s. 321

HR-2022-1120-A

HR-2023-782-U

HR-2023-2167-A

Lagmannsrettsavgjørelser

LB-2007-30617

LG-2014-173686

23-68187ASK-FROS (upublisert)